

BEESTIG BLADERBOEKJE

KEMPENSE DIERENVERHALEN

GRATIS VOOR LUSTIGE LEZERS VAN 10 TOT...

ELK BOEKJE LEEST ZOALS HET GEBEKT IS

Wees gerust: je hebt met dit boekje geen paard van Troje binnengehaald of een kat in de zak gekocht, maar wel een verzameling van **43 beestige verhalen uit de Kempen** om in te grasduinen. Varken, bloedzuiger, gans, beredoes, everzwijn en veel meer passeren de revue.

Opgelet: eens je begint te lezen ben je een vogel voor de kat en zal je niet kunnen stoppen. Dan zijn wij niet de gebeten hond als je hier te lang blijft hangen, want je zal niet in de aap gelogeerd zijn met deze lectuur.

Vier Kempens erfgoedcellen brengen voor Erfgoeddag 2023 dit boekje vol beestige verhalen uit. 43 gemeenten halen het beste paard van stal om jou het nodige leesplezier te bezorgen.

Erfgoeddag is de jaarlijkse feestdag die het neusje van de zalm van het cultureel erfgoed in Vlaanderen en Brussel in de kijker zet met tal van gratis activiteiten. In de Kempen maken we van de Erfgoeddag ook dit jaar een weekend **van 21 tot en met 23 april**. Met het thema Beestig! kan deze editie al zeker niet mis gaan. Voor de basis- en de secundaire scholen is er een specifiek aanbod in **de Erfgoedweek, die zelfs twee weken duurt van maandag 17 tot en met vrijdag 28 april**. Voor elk wat erfgoed dus!

Het overzicht van alle gratis activiteiten in de Kempen vind je op www.erfgoeddagkempen.be.

Activiteiten buiten de Kempen vind je op www.erfgoeddag.be.

We wensen je veel leesplezier met dit “Beestig bladerboekje” en zien je graag op Erfgoeddag!

Groetjes van Erfgoed Noorderkempen,
Erfgoed Voorkempen, Kempens Karakter
en Stuifzand

**Spot je met jouw haviksoog dit icoon?
Dan hoort er bij dat artikel online méér lees-, kijk- en luistergenot!**

BEREDOES UIT RETIE PAS OP VOOR DE BEREDOES

In Retie spreken ze een apart dialect en daar horen ook eigen woorden bij. Zo is een weerwolf in het Reties een beredoes. Wanneer de kinderen 's avonds te laat op pad waren, zeiden de moeders: "Ge moet oppassen, want 's avonds komt de beredoes uit het bos en die pakt je mee!". Of er echte weerwolves door de Retiese bossen spookten, kunnen we niet bewijzen. Maar wat wel zeker is, is dat Retie en omstreken een grote populatie wolven hadden.

WOLVEN IN DE KEMPEN

In de 16de en 17de eeuw zaten er in de Kempense bossen veel wolven. Zoveel dat ze niet alleen vee maar ook mensen begonnen aan te vallen. De Kempenaars waren dus op hun hoede wanneer ze door de bossen passeerden. Langs eenzame wegen namen de mensen hoorns en kettingen mee om lawaai te maken. Dat zou de wolven afschrikken. In 1612 beslisten de aartshertogen Albrecht en Isabella dat ieder dorp wolfsnetten moest hebben en een wolfsjager moest aanstellen. De jager van Retie kreeg toen 6 stuivers per wolfsvel en 8 stuivers voor een wolfsjong. De mensen organiseerden in die periode ook kloppjachten. Zo weten we dat in de streek rond Retie de wol-

ven naar het Postelse Grootbos werden gedreven. Verschillende dorpen namen hieraan deel. De mensen vertrokken al kloppend op trommels naar het Grootbos. De opgejaagde wolven werden daar te lijf gegaan met wapens. De laatste grote wolvenjacht zou plaats hebben gevonden in 1742. Lange tijd verdween de wolf uit het Kempense landschap, maar sinds een paar jaar is hij weer hier. En wie weet... misschien is met de wolf ook de beredoes weer onze bossen ingeslopen...

Een weerwolf
is in het Reties
een beredoes.

Janna Lefevere, Stuifzand

Bron: Volksverhalenbank Vlaanderen
Van Den Bergh E., Postele op ter Heyden, 1942,
Sint-Norbertus Boekhandel Tongerlo

BIJ UIT KALMTHOUT DE BIJ OP DE HEI

© Marijke Schoeters: korven op de heide

Wonende op ruwe, onvruchtbare gronden moesten de bewoners van Kalmthout op zoek naar wat het land hun te bieden had. Door het turfsteken werden de heidevlakten steeds groter. Dit tot groot genoegen van de bijen en andere insecten.

Er werd dan ook volop geïmkerd in Kalmthout en omstreken.

Het klassieke imkeren heeft doorheen de eeuwen een grote evolutie ondergaan.

Hierover kan je sinds 1972 alles leren in ons Bijenteeltmuseum.

In deze tijd van klimaatverandering is de bij relevanter dan ooit. En in Kalmthout blijft de bij een warme thuis vinden in het Bijenteeltmuseum en bij de vele imkers die er actief zijn.

Marijke Schoeters

BOSUIL UIT BRECHT

DE BOSUILEN VAN SINT-JOB-IN-'T-GOOR

De inwoners van Sint-Job-in-'t-Goor hebben als bijnaam de bosuilen. De bijnaam is vereeuwigd in een monument.

Het kunstwerk kan je bekijken in de inkomhal van het administratief centrum. Maar, waarom kregen ze deze bijnaam? Omdat er veel bossen zijn in Sint-Job.

Is dit de logische en enige verklaring? Of weet jij er meer over? Laat het ons dan weten via erfgood@rldv.be !

BLOEDZUIGER UIT OUD-TURNHOUT

BLOEDERIGE BUSINESS

DE ECHELKWEHERIJ VAN DOKTER SMAGGHE

In het landschap De Liereman op Oud-Turnhouts grondgebied bevinden zich acht echelkuilen, of zeg maar: bloedzuigerkwekerijen! Op 16 juni 1864 verkopen Cornelis Vueghs en Wilhelmus Mathé een waterpoel en moeras voor 150 Belgische franken aan Edward Frans Smagghe, een uit leper afkomstige dokter die zich gevestigd heeft in de Otterstraat te Turnhout. Hij kweekt in zijn fameuze echelkuilen bloedzuigers voor de export. Geneesheren gebruiken deze beestjes voor het uitvoeren van aderlatingen bij hun patiënten. De eeuwenoude - en intussen achterhaalde - praktijk van het aderen is gebaseerd op theorieën van de beroemde Griekse arts Hippocrates en

de Romeinse arts Galenus. Een aderlating kan op verschillende manieren gebeuren: het opensnijden van de aders, het zetten van koppen, maar ook door het zetten van bloedzuigers. Het inzetten van bloedzuigers, die ieder 10 ml bloed (ongeveer vijf keer hun eigen gewicht) kunnen opnemen, was in het verleden een heel gangbaar gebruik. Frankrijk alleen al importeert in 1830 circa 40 miljoen bloedzuigers. Een interessante business dus!

Om zich te kunnen voortplanten, hebben echels warm bloed nodig. Daarom koopt Dr. Smagghe oude paarden op. Die worden in het water gezet met lederen schachten rond hun benen. De echels vallen na het zuigen in de schachten en kunnen zo geogost worden. Bij een aderlating worden echels in

Ontdek meer!

- Beluister een podcast over het 'spookhuis' van dokter Smagghe op www.erfgoeddagkempen.be

- Wil je méér leren over dokter Smagghe en het gebruik van bloedzuigers? Breng dan een bezoek aan het Meduceum in Turnhout. www.meduuseum.be

- Ook in het Gasthuismuseum van Geel krijg je info over oude medische gebruiken waaronder de humorenleer en echels. www.gasthuismuseumgeel.be

rieten buisjes op het lichaam gezet en zuigen zo de kwalijke stoffen weg zonder nabijgelegen organen te raken. Om de echels te doen lossen kan men hen bestrooien met zout, salpeter, tabak enz. Men kan de echel nadat hij heeft gezogen opnieuw gebruiken door hem te doen braken door zout op de poriën te strooien.

Zowel de bloedzuigers als het aderlaten boeten eind 19e eeuw flink aan populariteit in. Grote medische doorbraken als de ontdekking van bacteriën zorgen voor betere inzichten. Maar toch blijven er nog steeds aanhangers van deze oude praktijk. Zo zijn er nog steeds homeopaten die het medicinaal gebruik van bloedzuigers nog niet afgeschreven hebben.

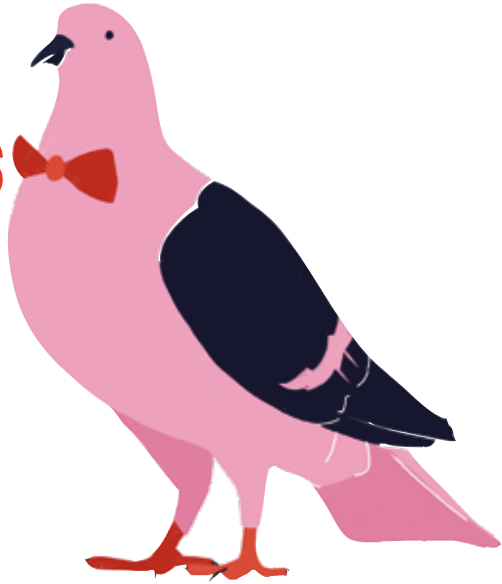
Jan Aerts, Heemkundekring Corsendonca

Bronnen: Jean-François Misonne, De vermoedelijke historiek van de echelkuilen en de Kerperkuil, Tijdschrift Heemkundekring Corsendonca, 2021/3

Harry De Kok, Marcel Gielis, Guido Landuyt en Fred Stevens, Turnhout van A tot Z, een Stedelijke Biografie, Brepols Publishers, 2016

DUIF UIT HERENTHOUT KRABBERS & PRICEDUIFKES

De volksmond heeft het soms raar zitten. Als vijfjarig kakelnestje vertrouwt moeder mij toe dat mijn oudste zussen een kindje hebben gekocht. Terwijl ik dit ‘artikel’ in nog geen enkele vitrine heb opgemerkt. Mijn grootvader Karel Smits, die pal naast ons woont, beweert dan weer dat hij *duivenmelker* is. Tuurlijk heb ik die beesten al zien overvliegen, maar melken? De koeien van boer Jef ‘van Put’, in de wei aan de andere kant, die worden gemolken. In alfabetische volgorde nog wel want ze hebben allemaal een naam. Maar ik had het over duiven. Die van mijn grootvader zijn, zo vang ik links en rechts op, krabbers. Allesbehalve priceduifkes.

Zelf merk ik weinig van dat sukkelachtige gedrag. Op zondagvoormiddag tuur ik niet langdurig in de lucht. Nee, ik trap tegen een bal. Had ik voor veldrijden gekozen, die beesten waren geheid in de pot beland. Gelukkig is mijn grootvader niet neig in zijn tijdverdrijf. Hij huilt geen bittere tranen wanneer het kompas van zo’n vliegenbeest het laat afweten. Zeker de helft geeft hij gewoon mee veu ’t port.¹ Het contrast met mijn overbuur kan niet groter zijn. Bij Jef Lemmens zijn geen dakschijters te bespeuren. Hij rijgt de keizerlijke titels aan elkaar en kan er warempel een snoepketting mee vormen, zo eentje waar ik als kind mijn hoektanden in zet. De prestaties van zijn blauwe geschelpten trekken veel aan-

dacht. Zingen De Strangers er nog een liedje over, dan zakken ook snoodaards af naar de hoek van Molenstraat en Boudewijnlaan.

Zij gaan aan de haal met Jef’s beste toppers. De gazet heeft het over een ongeoorloofde manier van inkeven.²

Inmiddels heeft de tand des tijds meer weg geknaagd dan louter suikerkraaltjes. Het duivenhok van mijn grootvader is foetsie, huize Lemmens is met de grond gelijk gemaakt. De thuishonk van zijn ooit zo succesvolle prijsbeesten inbegrepen. De Priceduifkes echter zijn actiever dan ooit. Op Clamotte Rock spelen zij samen met de fanfare zowaar ‘koperpunk’. Karel en Jef kijken over de schouder van Sint-Pieter mee en zien dat het goed is.

Jef Aerts

¹ Dit betekent dat er geen geld werd ingezet op de duif

² inkorven

EELHOORN UIT BAARLE-HERTOG

BETER 1 EELHOORN IN DE HAND DAN 20 IN DE MOUW

Wij woonden in mijn kindertijd in de jaren 1930 midden in een flink stuk naaldbos. Er was een heel gekke gebeurtenis nodig om mij voor het eerst een eekhoorn van heel dichtbij te laten zien. Op een namiddag ben ik op ons erf wat aan het prutsen met een leeg aspergeblikje, zo'n lange smalle koker. Mijn moeder roept mij op zeker moment even naar binnen. Dat blikje leg ik zomaar ergens neer. Terwijl ik mijn moeder even help, hoor ik buiten een vreemd blikkerig geluid. Tot mijn verbazing zie ik mijn blikje heen en weer rollen en er steekt een mooie roodbruine pluimstaart uit. Er is een eekhoorn in mijn blikje gekropen! De pogingen van het beestje om er uit te geraken, lukken niet. Er zit niets anders op dan met een metaalschaar het blikje open te knippen. Zo bevrijd ik het beestje. Binnen een paar seconden zit ik helemaal onder de vlooiën. Het krioelt

ervan! Gelukkig heb ik er niet lang last van. Eekhoornvlooiën moeten blijkbaar niets van mensen hebben. Ze zijn dan ook zo weer vertrokken. Sinds ik 'mijn' eekhoorn uit zijn benarde positie bevrijdde, blijft hij nog jaren in de buurt van ons huis. Dat vind ik mooi. Vroeger heb ik nooit geweten dat er met eekhoorns geld te verdienen was. Ik kom daar achter wanneer er in de jaren 1950 op zekere dag een man bij ons aankomt met de vraag of er bij ons in de bossen veel eekhoorns zitten. Dat kunnen wij bevestigen. Een paar dagen later komt hij terug met een groepje jonge mannen. Krijgen ze een eekhoorn in het vizier dan schudden ze dat beestje uit de boom. Op de grond is een eekhoorn niet erg snel. Daar hebben ze hem zo te pakken. Om hem rustig en veilig te bewaren, gebruiken ze een afgeknipte mouw van een oude jas. Die is aan één kant dichtgenaaid en wordt aan de andere kant dicht geknoopt. Ik heb eens gemerkt dat zo'n ploeg op een middag wel twintig eekhoorns ving. Het schijnt dat die uitgevoerd worden naar Italië. Waarom de Italianen zo verzot waren op onze eekhoorns, is me nooit duidelijk geworden.

Piet van der Flaas

Heemkundekring Amalia van Solms

Lees het volledige verhaal op www.erfgoeddagkempen.be

EVERZWIJN UIT SCHILDE EEN EVERZWIJN IN EEN WAPENSCHILD

In het wapenschild van het dorp Schilde staan twee everzwijnen afgebeeld. Dat er dieren mee afgebeeld worden in een wapenschild is op zich niet zo bijzonder, maar wat is het verband tussen een everzwijn en Schilde? Tenslotte is een wild zwijn een echt bosdier, maar het schrale heidebiotoop van Schilde is nu niet bepaald ideaal voor everzwijnen. Logischer zou zijn om een schaap of beter nog een geit af te beelden. Zij stellen veel minder eisen op het vlak van wat er te eten valt. Zeker geiten vreten letterlijk alles wat er op de heide en tussen de grove dennen te vinden is. De zanderige bodem die voornamelijk uit stuifduinen bestaat, met witte en gele zavel afgewisseld met vennen, goren en broeken waarin je moerasgewijs wegzinkt, is dus ongeschikt als foerageergebied voor onze everzwijnen. Het was voor de eerste boeren hier in de middeleeuwen al een heel werk om daar wat geschikte weidegronden en akkers op te winnen. Op die moeilijke droge weides werd dan het Kempens runderras ontwikkeld dat een spijsverteringsstelsel had dat die harde grassen en biezen kon verteren. Erg groot en gespierd werd ons Kem-

pens runderras niet. De melkopbrengst ervan stelde evenmin veel voor en als alternatief voor een Brabants trekpaard ging het al helemaal onderuit. Als er vandaag de dag niet enkele moedige hobbyboeren en –kwekers dit ras in ere zouden houden, was het al decennia uitgestorven. Nu, een gemeentelijk wapenschild was natuurlijk afkomstig van de lokale heer (ser) en die man, in zeldzame gevallen een vrouw, wil met zijn wapenschild een boodschap brengen en een zekere grandeur uitstralen. Daar horen geiten en schapen alvast niet bij. Een stoere stier mogelijk wel, maar toch niet dat klein Kempens koeike, hoe sympathiek het ook moge zijn. Ons everzwijn moet dus van ergens anders komen. Van 1550 tot 1924 is het de familie Van de Werve die hier heer en vrouwe van Schilde zijn. Zij kochten het dorp en brachten hun wapenschild vanuit Antwerpen mee. De naam ‘Van de Werve’ was een verwijzing naar hun status als natiebazen en koopmanslieden in de haven van Antwerpen. Maar ook dat is geen verwijzing naar een everzwijn. Daarvoor moesten we nog verder in de tijd gaan. In de 13de eeuw huwt een Van de Werve met een vrouw uit de familie Sanglier, Frans voor everzwijn en zij brengt dit dier mee in het wapenschild.

Patrick Anthoni

Voor meer informatie kan je terecht in diverse publicaties van Heemkundige Kring Scilla

EVERZWIJN EN DAS UIT WOMMELGEM

WAPENSCHILD

WOMMELGEM

Onze gemeente heeft via haar wapenschild een band met het everzwijn. Het is een wapen dat overgenomen werd van de familie Van Eversdijck. Een ander dier dat in Wommelgem bekend is, is de das. Dat dier zien we ook terugkomen in de 'Dasstraat'. In een anekdote komen beide dieren, de das en de ever, aan bod. Het gaat over het ontstaan van de naam Dasstraat.

Gemeentesecretaris Leon De Schutter (1911-1956) beweerde dat ooit overwogen werd om de everzwijnen in het wapen te vervangen door dassen. Over dat voorstel is in het gemeentearchief echter niets terug te vinden, temeer omdat de Heraldische Raad dat toch niet zou aanvaard hebben. Toch lijkt het erop dat deze kwestie ooit wel informeel besproken werd. Elders zou men de Wommelgemnaren regelmatig voor wilde varkens en zwijnen hebben uitgescholden, net omdat er drie everkoppen in het gemeentewapen voorkomen. Nu is het best mogelijk dat sommige Wommelgemnaren, door hun gedrag op kermissen en feesten in de naburige dorpen al eens en wellicht soms terecht - voor varken uitgemaakt werden. Onze voorvaders hebben dus over de mogelijkheid dat dit scheldwoord wel eens de ganse bevolking zou treffen, liggen piekeren. Omdat een das veel gelijkenis vertoont met een everzwijn, werd voorgesteld om de everkoppen te vervangen door

dassen. Vandaar ook dat de benaming 'Antwerpse straat' in 1914 werd vervangen door 'Dasstraat'. Het invoeren van deze straatnaam heeft bij veel inwoners tot op heden voor verwarring gezorgd. Prijken er nu dassen of everzwijnen op het Wommelgemse wapen?

Diego Sas en Wommelgemse Heemkundige Kring de Kaeck vzw

Het familiewapen van Simon de Neuff, overgenomen van de familie Van Eversdijck, waaruit later het erkende wapenschild van Wommelgem is ontstaan.

© Wommelgemse Heemkundige Kring de Kaeck vzw

GANS UIT BEERSE

DE GANS IN DE KEMPENSE VOLKSVERMAKEN

In 1933 publiceerde Karel Van Nyen (1864-1951), bekend politiek figuur en eerste heemkundige uit Beerse, een boek over de gans in de volksvermaken. Onderstaand fragment is niet voor gevoelige lezers...

“In een boek van de schepenbank van Beerse uit de 16de eeuw troffen wij belangwekkende bijzonderheden aan over de volksgebruiken en vermakelijkheden van onze voorouders. Heel wat volksspelen die in die tijd populair waren, bezondigden zich helaas aan een forse mishandeling van verschillende diersoorten. Dat was het geval met de haan, kat, eend, zwaan, pauw, paling, haring, kalkoen en zelfs met geit, schaap en varken. Toch is het de gans die samen met de haan het weinig benijdenswaardige voorrecht geniet om bij een hele reeks van volksvermaken als slachtoffer te worden opgevoerd. Zo is het gansknuppelen een van de oudste spelen

Het ganstrekken te paard was lange tijd bijzonder populair op dorpskermissen, zoals hier afgebeeld op een prent van Willem Isaacszoon van Swanenburg (1595-1612). Bron: Wikipedia

waarbij de gans tot mikpunt diende. Een levende gans hing daarbij aan een koord, tussen twee bomen of staken gespannen, met de kop naar beneden. Ze werd om beurten door de spelers zolang met een knuppel geslagen totdat de kop eraf vloog. Het ganstrekken was indertijd een van de meest verspreide volksspelen in de Nederlanden. Het gebeurde, naargelang van de omstandigheden, te paard, te voet, per wagen, te water of zelfs met schaatsen aan op het ijs. Wie erin slaagde om als eerste de kop af te trekken, won de gans met soms nog een andere prijs erbij en werd tot koning van het gezelschap uitgeroepen. Eeuwenlang heeft de gans dus gediend tot volksvermaak van brede lagen van de bevolking. Met enige verbeelding kunnen wij ons nog altijd levendig voorstellen hoe de jeugd uit Beerse van beider kunne zich in de loop van de 16de eeuw bij bruiloften en volksfeesten met het ganzenspel vermaakte. Stellig mogen wij er ons over verheugen dat nu aan die wreedaardige praktijken een einde is gesteld en dat dierenmishandeling thans strafbaar is voor de wet.”

Guido Theunissen,
Heemkundige Kring De Vlierbes

Bron: Karel Van Nyen,
De gans in de volksvermaken,
Drukkerij De Vos-Van Kleef,
Antwerpen, december 1933

HAAN UIT MALLE

HET WAPENSCHILD VAN MALLE

Het wapenschild van Malle is een samenvoeging van enerzijds het wapenschild van Oostmalle waarop Sint-Laurentius met zijn rooster staat afgebeeld en anderzijds het wapenschild van Westmalle dat een samenvoeging is van twee wapenschilden. Het wapenschild van de familie Dammartin: een dwarsbalk van zilver en blauw met een rode zoom en tenslotte dat van de familie de Cotereau: drie gouden hanen met rode kuif, bek en poten op een azuurblauwe achtergrond.

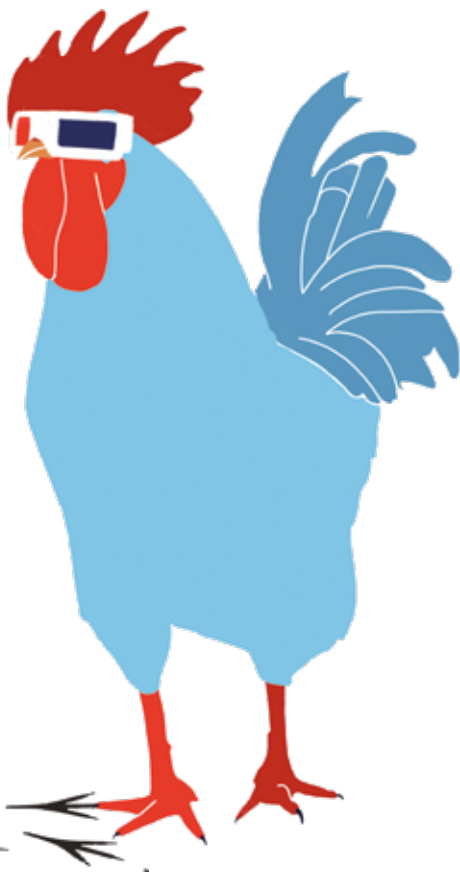
Robert de Cotereau was heer van de heerlijkheid Westmalle van 1628 tot 1660, tot in de achttiende eeuw had de familie de Cotereau nog belangen in Westmalle. In de heraldiek staat de haan symbool voor waakzaamheid.

*Stefaan Eilers,
Heemkundige Kring van Malle*

Geraadpleegd: Betekenis van figuren en kleuren in de heraldiek / R.H. Postma

© Gemeente Malle

HAAN UIT PUTTE

HOE MEER HANEN, HOE MEER ZANG

Het spreekwoord ‘daar kraait geen haan naar’ is zeker niet van toepassing in Putte. Sinds 1946 is de Putse Hanenclub immers actief in het hanenkraaien.

Vlak na de Tweede Wereldoorlog begon een vijftal vrienden met dit volksspel. In een houten loods van Salvo in Putte centrum vonden de eerste wedstrijden plaats. Daarna ging men steevast in één van de Putse cafés spelen. Zo was café Het Kapmes lange tijd de uitvalsbasis. Ook bij De Ster, Kaktus, café Germaine, De Heidebloem, De Stenen Molen en Maxim’s werd er gespeeld doorheen de jaren. In de topjaren had de vereniging vijftig leden en evenveel hanenspelers. En zoals ze het telkens in de Gazet van Putte schreven: “Hanenspelers op post. Hoe meer hanen, hoe meer zang.”

Voor het hanenkraaien gebruikt men in Putte meestal Engelse krielhanen. Deze hanen worden de nacht voordien reeds apart gezet in een donkere ruimte, zodat ze de dag nadien hun keel goed kunnen openzetten. Tijdens het halfuurtje kraaien doet

een haan gemiddeld 60 à 65 keer zijn bek open. Maar ooit heeft een Putse haan het klaar gekregen om maar liefst 219 keer te kraaien, zowaar een Olympisch record!

HOE GAAT HET SPEL NU IN ZIJN WERK?

Alle hanen zitten in een afzonderlijk hokje en mogen gedurende 30 minuten kraaien. Enkele juryleden noteren hoeveel keer elke haan gekraaid heeft. Vooraf kan iedereen een gok wagen op de deelnemende hanen. Zo gokt men hoeveel keer een haan zal kraaien. De waarde van de gok begint bij 40 en is telkens een veelvoud van 5. Per haan kan elk getal maar één keer voorkomen.

Wie wint er? De personen waarvan de hanen het dichtst het vooropgezet getal benaderen, winnen als eerste. Gok je bijvoorbeeld dat je haan 50 keer

kraait en het zijn er ook 50, dan win je de eerste prijs. Zo gaat men alle ingezette gokken na. Om deel te nemen, betaalt men een klein bedrag per gok. De eigenaar van de haan die het meeste kraait, wint bovendien ook een prijs. En de speler die het grootste verschil had tussen de gok en de werkelijkheid krijgt een troostprijs.

Naast de wekelijkse spelen op zondagvoormiddag was er ook vele keren een jaarlijks kampioenschap.

De laatste jaren is de bedrijvigheid van deze Putse vereniging wat geminderd. Hopelijk kraaien de hanen weldra weer wat meer in Putte.

Robby Goovaerts

HAAS UIT HULSHOUT

DE BETOVERDE HAAS OP HET SCHRANSKE

Heel in de vroege trok ik naar 't Schranske. 'k Had mijne bazas over mijne rug gesmeten om den haas erin te stoppen, want meebrengen deed ik hem, daar was ik zeker van. 'k Zag hem daar al liggen, de poten stijf rechtuit, d'ogen wijd open en 't halsbanneken straf aan. Dat dacht ik bij mijn eigen, maar ik ben nog nooit zo bedrogen uitgekomen. Toen ik bij mijn stroppen kwam, hingen ze daar schonekes toe, alle drij rats af. En 't was precies om er mee te lachen, in iedere strop hing nog een klisken hazenhaar. 'k Zeg in mijn eigen: da's straf! Ik spande het spel opnieuw op en ik dacht bij mijn eigen zichzelf: deze keer zulde mij niet meer schapèren, kadee. Toen ik 's anderendaags ging kijken was 't weer zjust hetzelfde.

En den derden keer hing er in d' eerste strop een stuksken hazepoot.

Ik vertelde 't geval tegen de Schipper. "Ik meende dat gij zonen as waart in 't stroppen zetten," zeit hem. 'k Zeg: "Schipper, lacht maar manneke,

maar deze is niet te vangen. Ik nie, gij nie of niemand nie. Ge zoudt bedémen gaan zeggen dat er toverij mee gemoeid is. Gaat ge mee?" vroeg ik.

"Dan zullen we hem dezen avond wat lood inpompen."

"'k Zal er zijn," beloofde de Schipper.

In den vroegen avond kwam hij thuis binnen geduikeld, zijne schietstok bijeen geplooid onder zijn zip. 't Was buiten balkdonker, maar we kenden alle wegen door kanten en velden.

Toen we op 't Schransken kwamen zochten we naar een goei plaats. Geen vijf minuten of daar zag ik mijnen haas. 't Was hem vast en zeker, want hij sprong op drij poten. "Geeft het hem," fezelde de Schipper nevens mij. Maar mee de slag, gelijk as 't schot afging, krijg ik me daar een veeg achter op mijnen kop, dat ik bekanst mee mijne smoel in 't land ging! "Ge hebt hem nie!" zei de Schipper en eer ik den tijd had iets te zeggen ging zijn geweer omhoog en hij trok af.

Gelijk het schot ging hoor ik hem nog zeggen: "Ame, godverdumme!" 'k Zeg: "Hebde 't ook? ... Wat is da?" 'k Zag mijne manken haas op zijn gemaksken weg-springen, zjustekes of er niks gebeurde was. "Da's toverij!" zei de Schipper. "Wa was da?" zeit 'm. "Gelijk as ik schoot kreeg ik me daar ne slag achter op mijnen apper, dat ik het nu nog gewaar word." "Ik ook," zei ik zo," en

ik dacht eerst nog dat gij het waart die het deed, maar vlak daarop hoorde ik u schieten en uwe krijs en toen wist ik dat gij 't ook zitten had."

Dit is een ingekorte versie van een verhaal opgetekend door Cesar Bruynseels, gepubliceerd in het boek 'Hulshoutse vertellingen van Cesar Bruynseels en Amandus Van Baelen' van Jef Verhaegen uit 2015.

Het volledige verhaal kan je nalezen op www.erfgoeddagkempen.be

HOND UIT HERENTALS

LOEBAS

De moeder stond in de deur boven aan de trappekes van de infirmerie in het Begijnhof en fronste haar voorhoofd zo, dat de rimpelkes daarvan precies een opgehaald gordijntje vormden onder haar kap. “Wie heeft die hond op het Hof gebracht?” Dwingend zag ze rond naar de vergaderde zusters die beneden aan de trap naar haar op stonden te zien en haar vinger deed dreigend mee de ronde. Er kwam natuurlijk geen antwoord want wie zou er nu een hond binnenhalen op het Hof. Zuster Bet, zuster Bertha in het echt, kreeg bevel de hond te vangen en hem buiten het Hof te brengen: “Breng hem desnoods naar de hoef en leg hem daar dan maar aan de ketting.” De moeder had schoon zeggen en Bet joeg vergeefs achter de hond. Zelfs met een overschotje spek was die loebas niet te vangen. De andere zusters supporterden en deden telkens van “Oooh” wanneer de hond altijd opnieuw ontsnapte ... De pastoor had haar een tijdje bezig gezien en moest erom lachen: “Aan een straat-hond hebt ge geen zeggen, laat mij het maar doen.” Hij floot sissend tussen zijn tanden en de hond schrok op. “Kom Loebas,” beval hij en de hond liep gedwee achter hem aan en dan voort het Hof uit. De hond bleef komen en alleen de pastoor bleek genoeg bij machte om Loebas telkens het Hof uit te krijgen. Het Hof gewende niet aan de loebas. Altijd kreeg hij wel de schuld van iets en er waren begijntjes die er met een steen naar durfden te smijten, ten minste als

ze er ver genoeg van af stonden. Loebas draaide zich dan om, keek eens kwaad en trok een meewarige snoet: “Kunt ge niet beter, of durft ge niet beter?”, scheen hij te vragen. Tot op een keer zuster Hilda raak gooide, met een halve baksteen nog wel. Loebas grolde dan en kwam traag op zuster Hilda af. Ze kreeg schrik en zette het op een lopen. De hond liep nu ook. Zuster Hilda nog harder, de hond ook, maar die bleef altijd enkele meterkes achter de zuster en scheen te grinniken van leedvermaak. Wanneer zuster Hilda eindelijk haar huisje bereikte en gehaast binnen wilde, bleef Loebas voor haar staan, spitste zijn oren en jankte vervaarlijk naar de lucht. Dan draaide hij zich om en stapte trots langs de huizenrij tot aan de pastorie. Mijnheer pastoor kwam door het raam hangen en wees gewoon naar de poort. Loebas stapte zonder nog om te zien door de open poort en liep het Hof uit.

Dit is een Ingekorte versie van een artikel uit Herentaldum, nummer 4, 2022. Het verhaal werd geschreven door Renaat Bulckens (1931-2006). Hij was een begenadigd schrijver-verteller van volksverhalen, die zich veelal afspeelden in Herentals.

De volledige versie kan je nalezen op

www.erfgoeddagkempen.be

HOND UIT KASTERLEE

FOKSKE, EEN TRAGISCH OORLOGSSLACHTOFFER

Vader Jef (Josephus) Broeckx (*Kasterlee 26/7/1879 + 13/9/1963) van Terlo had een hondje, dat hij voor geen 1000 frank zou hebben willen wegdoen. Het was een echte boerenfox, de ideale boerenhond, een intelligent dier, dat, zoals dat hoort voor een fokske, het erf goed bewaakte, alarm sloeg als vreemden naderden, en ratten, muizen en mollen ving bij de vleet. Bovendien was het een speels maatje voor het hele gezin. Elke dag maakte vader Jef er wel een kort tochtje mee. Op een keer, enige tijd na de bevrijding, ging hij vissen met granaten. Dat gebeurde als volgt: vele mensen hadden her en der oorlogsmunitie gevonden, door de Duitse bezetters of soldaten van de Geallieerde Troepenmacht achtergelaten, vooral in de septemberdagen van 1944. Daarbij natuurlijk ook granaten. Nu had men vastgesteld dat daarmee mooie visvangsten te verwezenlijken waren. Heel simpel: zich veilig achter een muur of boom plaatsen, een granaat in de Kleine Nete of in de Wamp werpen, en nadat deze ontploft was, dode of bedwelmdde vissen gaan oprapen in en nabij het water. Men deed zo wonderbaarlijke visvangsten. Zo ook deed vader Jef Broeckx. Tijdens een wandeling wierp hij een granaat

Hij ging goed
buiten granaat-
bereik achter een
boom staan

in de Wamp in Terlo, ging goed buiten granaatbereik achter een boom staan, veilig op een afstand. Maar waar hij niet aan gedacht had, maar wel had kunnen voorzien: zoals dit al tientallen keren gebeurd was als hij ging wandelen met zijn hondje, en iets wegwierp, sprong ook nu zijn lieve Fokske het voorwerp achterna in de Wamp, maar in dit geval de granaat. Tot groot verdriet van Jef en het hele gezin overleefde het hondje de ontploffing niet. Één troost hadden ze wel: het moet een snelle dood geweest zijn, die bovendien toch heel wat vis opgeleverd had.

Genoteerd door Luc Swerts, Heemkundige Kring Kasterlee, op 29 augustus 1988

KAT UIT MEERHOUT

MEERHOUTSE KATTEN: SPOTNAAM OF ERETITEL?

De zomerse Kattenfeesten, kinderopvang “De Meerkatjes”, attractieverhuur Springkatjes, een oude wielierclub en cabaretgroep met de naam “Meerhoutse Katten”... De Meerhoutenaren omarmen hun bijnaam met trots.

MAAR WAAR KOMT DIE BIJNAAM PRECIES VANDAAN?

Dat blijft toch een beetje gissen...

De oudste schriftelijke bron die naar deze bijnaam verwijst zou een “Lovenschen Almanak” uit de achttiende eeuw zijn. In de lijst van gemeentelijke bijnamen worden de Meerhoutenaren daar de “Kattenstropers” genoemd. Een duidelijke spotnaam dus!

Een verklaring lijkt voor de hand te liggen. Heren en abdijen hadden in de vroegere Vrijheid Meerhout zoveel rechten om belastingen te heffen dat er bij de inwoners geen vlees op tafel

kwam. Het jachtrecht was er enkel voor de grondbezitters en dus zou de bevolking zijn toevlucht hebben moeten zoeken tot het stropen van katten. Door de jaren heen werd de spotnaam echter omgebogen tot een eretitel: de “stropers” verdwenen geleidelijk aan en de Meerhoutenaren werden “Katten”.

En dus beroepen de Meerhoutenaren zich erop dat zij als geen ander de kat de bel kunnen aanbinden en zeker geen katjes zijn om zonder handschoenen aan te pakken. Meerhoutse katten zijn er in alle soorten en maten: van prachtige raspoezen tot schurftige rosse katers, van naaktkatten tot lapjeskatten, van schattige kittens tot knorrige bejaarde katten. Bovendien hebben katten een eigen wil; het zijn geen kuddedieren. Als dat geen eretitel is?

*Vrij naar tekst van Jos Sterckx,
Heemkundige kring Meerhouts Patrimonium*

KIKKER EN VOS UIT VORSELAAR

KIKKER OF VOS?

Midden in het dorp van Vorselaar, nabij de Kuiperstraat, ligt een dwarsstraat met de naam Vossenkuil. Wanneer wij de Vossenkuil en omgeving even geschiedkundig doorlichten komen wij tot enkele merkwaardige vaststellingen.

Laat ons even de primitieve kadastrakaarten van Vorselaar, die dateren van het begin van de negentiende eeuw, erbij nemen. Kadasternummer E 173 wordt omschreven als een vijver met als toponiem “Voers Couyl”. Hierbij moeten wij respect hebben voor de Franstalige ambtenaren van het kadaster die Vorselaarnaren voor zich kregen die, in het dialect, hun perceel kwamen beschrijven en vervolgens dit moesten noteren.

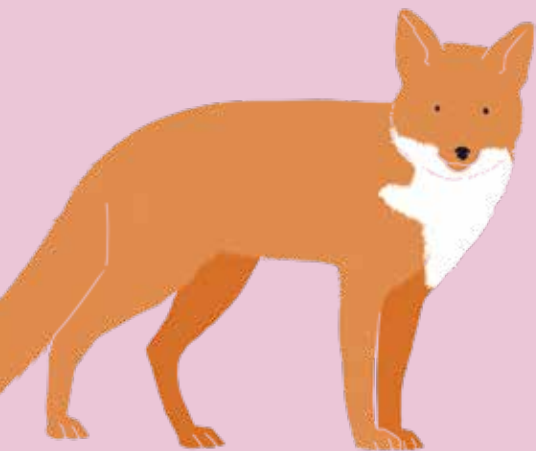
We gaan nog wat verder terug in de tijd. Op een tiendenplan uit 1741, dat bewaard wordt in het departementaal archief in Rijsel, staat “le trou des grenouilles”, de kikkerkuil. Elke echte Vorselaarnaar weet dat in ons dorp niet gesproken wordt over een kikker, maar over een vors

(veus). Een kikkerkuil lijkt ook evidentier dat een vossenkuil, een dier dat zijn tijd liever doorbrengt in zijn vossenhol.

WAT LEREN WIJ HIERUIT ?

- Dat het oorspronkelijk toponiem meer noordelijker ligt dan de huidige Vossenkuil-straat.
- Dat de ambtenaren die aan de slag moesten met het Vorselaarse dialect geen gemakkelijke opdracht kregen en er al eens naast sloegen.
- Dat deze plas bevolkt werd door kikkers, wat wellicht niet alleen oude dorpsgenoten wisten, maar ook de reigers die een Vorselaarse “veus” wel konden waarderen.

Roger Vermeulen,
Heemkundige Kring Joris Matheussen

KIP UIT MERKSPLAS

HET KEMPISCH KIEKEN

“In de uitgestrekte heidestreek, dweers door de Antwerpsche en Limburgsche gouwen, ja dweers door Hollands Brabant, rond de lieve hoeven der Kempen en onder de schaduw der onmetelijke mastbosschen, vindt men eene hoendersoort waarvan de grenslooze vlakten onmisbaar schijnen, die het wijd open veld voor hen moeten zien, en kwijnen en sterven wanneer de grootste vrijloop niet gegeven wordt.” August Van Speybroeck, 1895

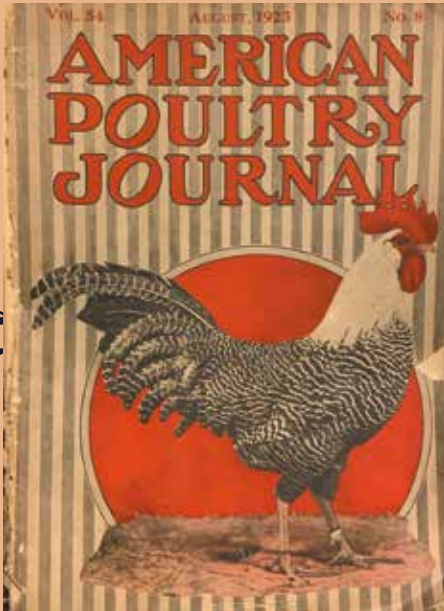
Kiekens, kippen, hoenders zijn al eeuwenlang in de Kempen en omstreken aanwezig. Daar de Kempen voornamelijk uit arme zandgronden bestaan, ontwikkelde hier een eigen streekras van kippen, namelijk het Kempische kiekken met zijn bandtekening in zwart-wit. Deze legkip moest zijn kostje bijeen scharrelen op het boerenerf. Het Kempische kiekken werd doorgefokt naar een betere legkip en kreeg de naam Campine om zo via Engeland als exportdier te migreren naar de VS

en de Gemenebestlanden. Begin 20ste eeuw was de Campine een succesvolle legkip, zowel in de Kempen als internationaal. Rond 1920 was ze echter zo goed als geheel verdwenen uit de Kempen ten gevolge van de Eerste Wereldoorlog en concurrerende rassen. In 2013 werden de eerste Campines teruggehaald naar de Kempen.

Enkele kwekers ondernamen het plan om niet alleen de Campine terug te halen als erfgenaam van het oude Kempische kieken, maar ook om de naam en faam van dat kieken terug te brengen. De Campine moest dus opnieuw gaan dienen als nutsdier in de Kempen, aangepast aan de streek. En bovendien werd er werk van gemaakt om de Campine weer op het menu te krijgen, enerzijds door te selecteren op de allerbeste leggers en anderzijds door het smakelijk hoentje als seizoensproduct te promoten. Na enkele jaren telde dit project al meer dan honderd kwekers, werd een nieuwe vereniging opgericht genaamd “Kempens Hoen vzw”, en is de Campine te vinden bij allerlei boeren en toeristische locaties in de Kempen.

Luk Van Bouwel, Bestuurslid Kempens Hoen vzw

Campine als covermodel van het American Poultry Journal, augustus 1923

Ontdek de hele geschiedenis van het Kempens hoen op www.erfgoeddagkempen.be

KLEUDDE UIT BERLAAR OPGEPAST VOOR DE KLEUDDE

Wie in Berlaar langs de Itegebbaan komt, maakt kans om de Kleudde tegen het lijf te lopen. Die dwaalt daar rond aan de Hellegatbeek. We wisten enkele moedige getuigen te strikken die over hun wedervaren met de Kleudde willen vertellen.

KLEUDDE OVERVALT VROUW

Kleudde, dat was een beest als ne grote zwarten hond met een ketting. Die sprong eens op de zuster van Jef Cerstiaens hare rug aan 't Duifhuis aan de brug "Het Hellegat" en die ging daar niet meer af. Ze hebben er de pastoor moeten bijroepen.

Maria Aertgeerts, 75 jaar, Berlaar

KLEUDDE ACHTERVOLGT MAN

Ne vent die knecht was op de hoeve waar nu de witten Thys woont, kwam 's nachts eens van Itegem naar Balder. En toen hij aan 't Hellegat kwam, verscheen Kleudde daar. Dat werd zo gezegd dat die daar regelmatig verscheen, elke week zo, of twee, drie keren per week, dat weet ik niet meer, en die knecht werd door Kleudde achtervolgd. Die vent liep al wat dat hem kost naar huis en in de

hoeve sprong hem tussen den boer en zijn wijf in 't bed, maar hij werd door Kleudde op zijne rug achteruit uit het bed op de grond getrokken. Dat was een kalf van rondom 't jaar.

Emiel Laenen, landbouwer, 50 jaar, Berlaar

KLEUDDE SPRINGT OP HAR

Ons vader reed 's nachts eens met nog nen boer naar Mechelen om schors en aan de Hellegatbeek kwam Kleudde uit de beek gekropen en die sprong achter op de achterste kar. En dien boer was zo vervee dat hem over 't paard kroop en bij ons vader op de eerste kar sprong van schrik.

Colet Hool had een herberg en daar waren ze eens met de kaart aan 't spelen en daar kwam Kleudde met zijn poten tegen 't venster staan. Daar was zone grote zwarten hond met gloeiege ogen en een ketting aan. Die mannen moeten daar schrik gehad hebben!

Colet Opdebeeck, huishoudster, 76 jaar

Bron: Rond de Wortelpoel, voorjaar 1993

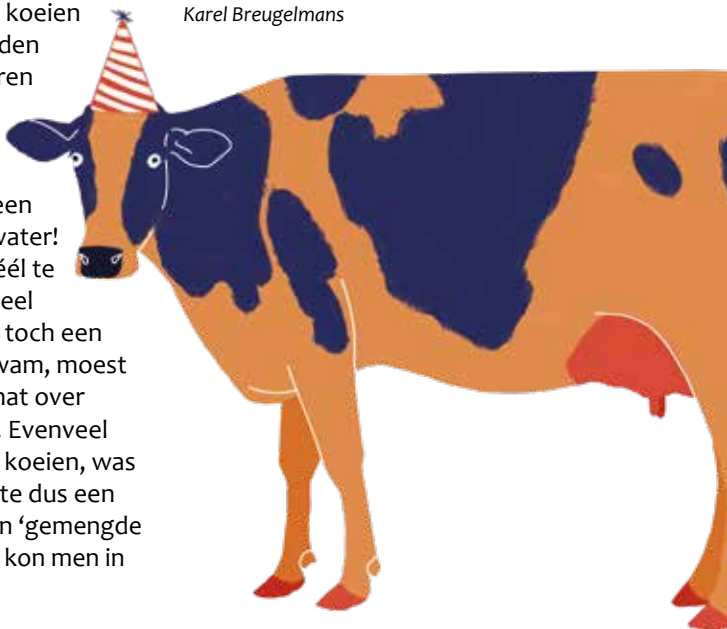
KOE UIT WUUSTWEZEL EEN WAARHEID ALS EEN KOE

MEN VERTELT:

Vroeger waren Wuustwezel en Loenhout twee aparte gemeenten, gescheiden door **De Beek** (de Aa of Weerijs). Er kwam in 1977 een 'logische' fusie tot stand. Er waren veel gelijkenissen. Beide gemeentes telden onder andere veel boeren en heel veel inwoners waren van ver of dichtbij van boerenafkomst. Alle Wezelse én Loenhoutse boeren werden omschreven als **Koppige Kempenaars** (zelf zegden ze van zichzelf dat ze standvastig waren en overtuigd van hun eigen gelijk). Er waren ook veel verschillen. De Weerijs vormde een echte grens. Een voorbeeld: Loenhoutse boeren hielden roodbonte koeien en de Wezelse boeren hielden zwartbonte koeien. Ze waren er beiden van overtuigd dat hun koeien de beste waren. Daarom was het toen niet oké dat iemand een lief ging zoeken over het water! Het water was daarvoor véél te diep. Ge moest daarvoor heel veel lef hebben. Als er dan toch een boerenkoppel tot stand kwam, moest er met een flinke bruidsschat over de brug gekomen worden. Evenveel roodbonte als zwartbonte koeien, was de regel. Het koppel stichtte dus een nieuw boerengezin met een 'gemengde veestapel'. Na enkele jaren kon men in

de weide van dit koppel zien wie daar de plak zwaaide. Waren er alleen zwartbonte koeien, dan kon je er zeker van zijn dat de Wezelse partner de baas was. En omgekeerd: als er alleen roodbonte koeien in de weide liepen, dan was de Loenhoutse partner de grote chef. Het was erger, wanneer men kon vermoeden dat er wel serieus ambras was geweest. Kon men na geruime tijd nog een enkele zwartbonte/roodbonte koe in de kudde bemerken, dan kon je er zeker van zijn dat zoiets niet zonder (figuurlijke) slag of stoot is gegaan.... Gelukkig werd de precieze uitleg binnenskamers gehouden. En Loenhout en Wuustwezel leefden verder in peis en vree.

Karel Breugelmans

HOEKOEH UIT GEEL

HET MYSTERIE VAN DE GEELSE KOEKOEK

Heb je het Geelse wapen of blazoen al eens ooit van dichtbij bekeken? Zie je de mooie, natuurlijk afgebeelde vogel bovenaan? Volgens alle gekende beschrijvingen van dit wapen zou het om een koekoek gaan.

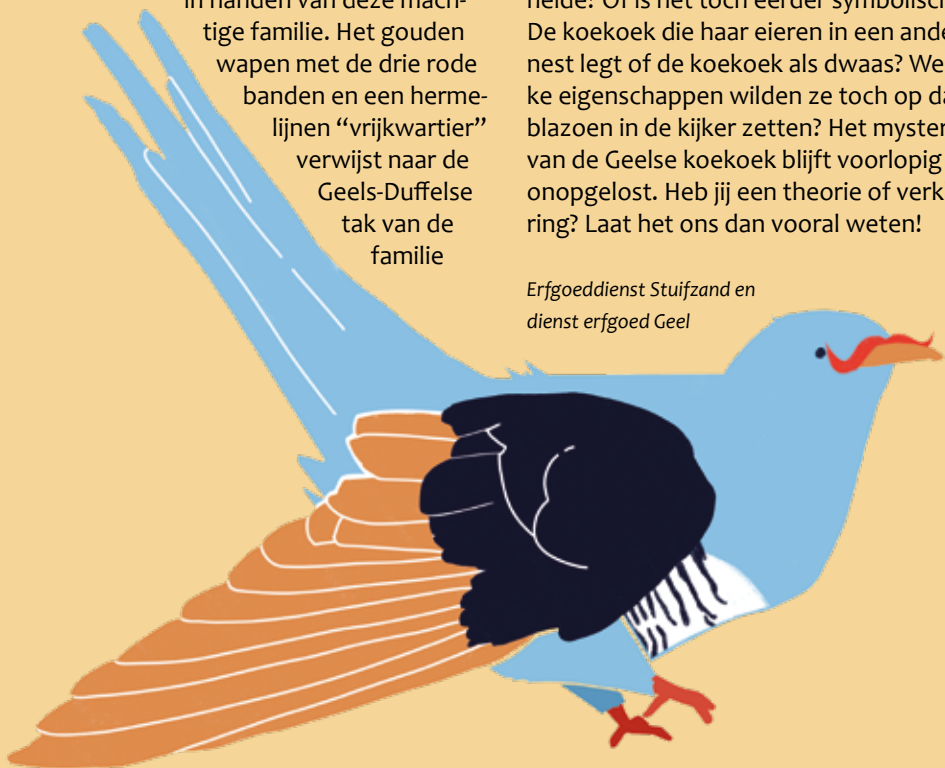
In 1841 krijgt de stad Geel het wapen bij Koninklijk Besluit toegekend. Maar de oorsprong voert ons veel verder terug, naar de middeleeuwse familie Berthout. Van de twaalfde tot de eerste helft van de veertiende eeuw is het Land van Geel

in handen van deze machtige familie. Het gouden wapen met de drie rode banden en een hermelijnen "vrijkwartier" verwijst naar de Geels-Duffelse tak van de familie

Berthout. De schepenen van Geel nemen dit wapen over en al in 1311 is het te zien op een zegel, gehecht aan een schepenbrief. En ook dan al staat er een vogel bovenop het wapen; de koekoek! Die koekoek vinden we in die tijd niet terug op het wapen van de familie Berthout en lijkt dus een bewuste toevoeging te zijn van de gemeente Geel.

Waarom een koekoek? Heeft het te maken met zijn favoriete leefgebied op het platteland met moeras, duinen en heide? Of is het toch eerder symbolisch? De koekoek die haar eieren in een ander nest legt of de koekoek als dwaas? Welke eigenschappen wilden ze toch op dat blazoen in de kijker zetten? Het mysterie van de Geelse koekoek blijft voorlopig onopgelost. Heb jij een theorie of verklaring? Laat het ons dan vooral weten!

Erfgoeddienst Stuifzand en dienst erfgoed Geel

Het wapen van Geel

1. Gouden schild
2. Drie palen van “keel”, dat is de heraldische naam voor rood (symbool voor moed en opoffering)
3. “Vrijkwartier” van zilver met 3 keer 3 hermelijnstaartjes: het vrijkwartier is een figuur op een wapenschild, in de rechter- of linkerbovenhoek
4. Koekoek
5. Acanthustwijgen van zilver

Bronnen: Lieve Viaene-Awouters en Ernest Warlop, Gemeentewapens in België. Dexia, Brussel, 2002. Gelenaars van alle tijden 1500-2000. Geel, 2000, p. 9-13. Godfried Coenen, Familie en Macht. De Familie Berthout en de Brabantse Adel. Leuven, 2003.

MEES UIT WIJNEGEM

OVER MEZEN

EN MEZEVANGERS

Het mezevangen was een volkse traditie in en rond Antwerpen in de 19de en de eerste helft van de 20ste eeuw. Elk jaar begin oktober trokken groepen in stoet en begeleid met muziek naar 'den buiten' om mezen te vangen. Deze vogels trekken rond die periode van Oost-Europa naar Noord-Afrika om te overwinteren en vliegen dan over onze gewesten.

De mezevangers, allen gekleed met een boerenkiel, een rood-witte bollekeszakdoek en wandelstok, trokken erop uit met een uil als lokvogel en lijmstokken om de mezen te vangen. De gekooide uil moest de mezen aantrekken, ze bekeken de roofvogel als een vijand die ze moesten verjagen. Maar op de takken en in de grond geplante (wandel)stokken rond de uil hadden de mezevangers lijm uitgesmeerd, zodat de niets vermoedende vogeltjes kwamen vast te zitten met hun pootjes en ze een gemakkelijke prooi waren voor de 'jagers'. De vetste werden opgegeten, de andere werden als zangvogel gehouden. De Wijnegemse Mezevangers is de allerlaatste vereniging die nog jaarlijks

De gekooide uil
moest de mezen
aantrekken

gaat mezevangen. Het vangen van mezen is al lang verleden tijd, maar elk jaar op de eerste zondag van oktober gaat de groep (enkel mannen!) gekleed volgens de traditie op bezoek in een andere gemeente om te verbroederen met meestal een muziekvereniging. Na een kleine rondgang langs een tweetal cafés door Wijnegem vertrekt men naar de gastgemeente. Daar volgt een traditioneel middagmaal: tomatensoep met balletjes, gekookte aardappelen met stoofvlees en savooikool. Daarna trekt de stoet door de gemeente en wordt er verbroederd in een aantal lokalen. Na het avondmaal (boterhammen met kaas en kop) trekt men terug naar het Wijnegemse stamlokaal.

Ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan in 2014 schreef de voorzitter van de Wijnegemse heemkring Vik Werrebroeck het boek '150 jaar Wijnegemse Mezevangers (1864 - 2014)' waarin het verhaal van het mezevangen in het algemeen en in het bijzonder het Wijnegemse voor het eerst is gebundeld en beschreven.

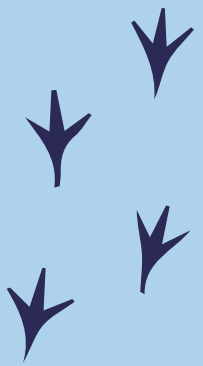
Vik Werrebroeck

Wijnegemse Mezevangers

© Hugo Gerstmans

Bron: boek '150 jaar Wijnegemse Mezevangers (1864 - 2014)', Vik Werrebroeck

MUIS UIT LAAKDAAL

EEN VROUW DIE NIET BANG WAS VAN MUIZEN

Gertrudis van Nijvel had vast last van prestatiedruk: bijna heel haar familie bestond uit zaligen en heiligen! Gelukkig moest ze niet voor hen onderdoen. Nadat ze de leiding kreeg over een klooster zorgde ze voor de armen, bouwde scholen, gasthuizen en kapellen en liet van heinde en verre boeken leveren voor haar zusters. Na 33 jaar hard werken en devoot leven, stierf ze van uitputting. Ook zij werd heilig verklaard, en wordt vaak afgebeeld met een rijtje muizen dat over haar staf omhoog kruipt. Muizen?

Een romantische legende biedt een mogelijke verklaring: Een ridder had een oogje op de jonge Gertrudis, maar zij ging liever in het klooster. Bij hun afscheid dronk ze op zijn heil. Wanhopig verkocht de afgewezen ridder zijn ziel aan de duivel. Toen die na 7 jaar zijn buit kwam halen, had hij door de heildronk van Gertrudis geen vat op de ridderziel. Toen dit bekend raakte, ontstond de Sint-Geertensminne: een heildronk bij het vertrek van reizigers. Ook bij overlijdens dronk men er één om de doden een goede reis te wensen. De muizen

rond de staf van Gertrudis symboliseren in dit verhaal de zielen van de doden, die eerst even bij haar stopten, voor ze naar hun eindbestemming vertrokken.

Een tweede verklaring vinden we in de kalender. Gertrudis wordt gevierd op 17 maart, aan het begin van de lente, wanneer de akkers voor het eerst opnieuw bewerkt worden. Wie woont er op de akkers, en wiens rust wordt dan verstoord? Juist! Muizen!

Rond die periode had men dus iemand nodig om de kleine knagers te helpen verjagen. De heilige Gertrudis kwam daarvoor precies op het juiste moment. Daarom is ze beschermheilige van tuinen veldvruchten.

De kerk van Vorst (Laakdal) werd gewijd aan Gertrudis en kent al sinds de middeleeuwen een bedevaart voor de abdis. Als pelgrims na hun bezoek aan Vorst weer naar huis gingen, namen ze een beetje zand van het kerkhof mee. Dit strooiden ze thuis in het rond om de ratten en muizen mee te verjagen.

Annelies Vanherck, Stuifzand

Je las een bewerking van een verhaal uit de podcast 'Aureooljournalistiek', te beluisteren op alle bekende podcastapps (spotify, google podcasts,...) of op <https://aureooljournalistiek.podbean.com>

© Collectie heemking Sandelyn
Devotieprentje, Sint Gertrudis,
Brugge

NACHTZWALUW UIT HOOGSTRATEN

GEITENMELKER MET VLEUGELTJES

Eén van de meest indrukwekkende natuurfenomenen in onze contreien is de nachtzwaluw. Geen familie van de zwaluw, zoals de naam laat vermoeden, maar wel een sierlijke vogel die als het duister wordt op jacht gaat naar insecten op de heide. Weinigen hadden tot nu toe het genoegen de vogel te mogen waarnemen, we zijn immers niet allemaal zot van laatavondwandelingen op de heide. Maar zij die de kans kregen, zijn overdonderd.

Natuurpunt heeft in Meerle in de natuurgebieden Den Rooy en Smisselbergen

een hoogveen

en

de om-

liggende heide

hersteld. Tijdens en vlak na de werkzaamheden moesten we het stellen met een maanlandschap. Maar amper een jaar na de werken bloeit de heide welig en hebben zeldzame planten en dieren hun plaatsen ingenomen. Zo ook de nachtzwaluw. Een groep van een twintigtal mensen mocht het met eigen ogen en oren ontdekken. Enkele natuurgidsen namen hen mee voor een avondlijke tocht. Toen de duisternis inviel en de merels hun laatste melodie hadden uitgezongen, weerklonk een indringend en monotoon geluid... als een oude naaimachine. Dat kwam binnen. In het licht van de maan kon

men plots ook het silhouet van de vogel waarnemen. De vlucht leek op een dans, een beetje onwennig leek het wel. Maar de schoonheid overdonderde en het werd helemaal mooi toen bleek dat dit exemplaar niet alleen was. Soms sloeg één

tijdens
boven
Het

van de nachtzwaluwen
het vliegen zijn vleugels
het hoofd tegen elkaar.

veroorzaakte

een klap-
pend geluid,
bedoeld om de

aandacht te
trekken van
het andere

geslacht. Ja,
je moet wat
om van de straat

te geraken. Zoveel

mysterie is natuurlijk een

goede voedingsbodem voor mythen en volksverhalen. Zo noemde men deze vogel vroeger ook geitenmelker omdat hij 's nachts melk zou drinken bij schapen en geiten. Zijn naam dagslaper ontleent hij dan weer aan het feit dat je hem overdag nauwelijks te zien krijgt. De nachtzwaluwen kenden een absoluut dieptepunt met twee- tot driehonderd broedparen in Vlaanderen in 1980. Nu lijken ze aan een opmars bezig, vooral in de Kempen.

Drej Oomen, Natuurpunt

OLIFANT UIT BRASSCHAAT

DE OLIFANT

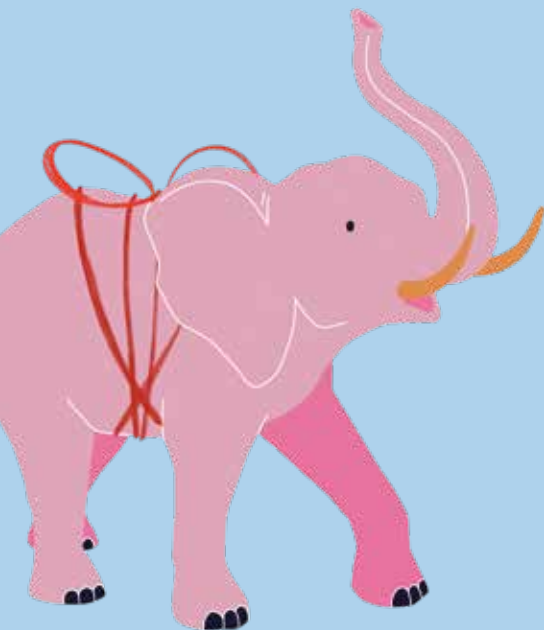
‘De Olifant’ is het eeuwfeestmonument dat ter ere van het 100-jarig bestaan van Brasschaat werd opgetrokken op het rondpunt van de Frilinglei. Op een arduinen zuil, die toen in het midden van een vijver stond, verheffen zich drie olifantenkoppen en drie beelden.

De olifantenkoppen werden oorspronkelijk gebruikt als fonteinen. De drie figuren eronder beelden de ‘Hulde van Brasschaat’ uit. Een vrouwenfiguur met lauwerkrans, de Maagd van Brasschaat, brengt hulde aan Brasschaat. Een tweede vrouwenfiguur met in de ene arm een nederige stulp en in de andere een moderne bouw stelt de vooruitgang van de gemeente voor. De derde figuur is een sportman, die de ‘moderne’ en ‘klassieke’ sporten voorstelt. Onderaan

het monument is een inscriptie aangebracht: ‘Brasschaat viert zijn eerste eeuwfeest en roemt op zijn Vooruitgang door eendracht in eer en deugd verworven’. Op de top van het monument prijkte vroeger een fakkel, die het hele plein ’s avonds verlichtte.

Een marmeren omheining begrensde de kleine vijver met fonteinen. De fonteinen en de vijver zijn verdwenen, de funderingen liggen nog onder het plein. Meer dan tachtig jaar na de onthulling is er in Brasschaat heel wat veranderd.

De buurt is volgebouwd en het plein is een drukke verkeersader geworden. Het eenzame monument met zijn olifanten oogt nu voor vele voorbijgangers wat mysterieus. Maar de tijd van monumenten is een trage tijd: zij zijn restanten van een ver verleden en staan zo symbool voor de tijd waarin ze aanleiding hadden gegeven tot een volksfeest. Dit trotse en monumentale gedenkteken stamt uit een boeiende en woelige periode en staat symbool voor een sterk dorpsbewustzijn. Voor haar inwoners was Brasschaat een synoniem voor voorspoed, vooruitgang, welvaart en goed wonen. Het eeuwfeestmonument moest dit alles uitdrukken. ‘De Olifant’ is daarom een blijk van zelfvertrouwen, een fiere terugblik op de afgelegde weg. Het moest eveneens een aanzet vormen om in de toekomst de ingeslagen weg voort te zetten.

Vincent Geerts,
medewerker Cultuur Brasschaat

OS VAN ESSEN

HET LEVEN VAN EEN OS

Nadat de gronden van Essen waren uitgemoerd deed men steeds meer aan landbouw. In de 18de en 19de eeuw was er nood aan vruchtbare grond en werden nieuwe ontginningen gedaan. Het was zwaar werk om de met wortels doorgroeide heidegronden te bewerken. De sterke kracht van ossen kwam hier goed van pas. Dit krachtige dier is dan ook vervat in het wapenschild van de gemeente Essen.

WAT IS HET VERSCHIL TUSSEN EEN OS EN EEN STIER?

Een os is een gecastreerd mannelijk rund en is een van de oudste door de mens gebruikte trekdieren. Of een mannelijk

rund een os moest worden, bepaalde men vroeger al bij de geboorte. Vaak verkocht men een pasgeboren stierkalf zodat het kon worden vetgemest en geslacht voor het vlees. Een uitzonderlijk mooi stierkalf mocht opgroeien om koeien te bevruchten. Een fors stierkalf hield men op de hoeve om, na castratie, in te zetten op het veld als trekdier.

De geboorte van een vaarskalf was een aanwinst op de boerderij. Het dier kon opgroeien tot vaars en duur verkocht worden aan een andere boer of tot melkkoe en zo op haar beurt weer voor kalveren en voor melk zorgen.

Maria Gommeren

Bij extra zwaar werk werd er soms een os en een paard samen ingespannen.

bron: Essen in Beeld

OTTER UIT HEIST-OP-DEN-BERG

OTTERS JAGEN IN ITEGEM

Emiel Buts zaliger tekende in zijn noti-tieboeken het fenomeen op van otters jagen. Dat speelde zich af in het interbel-lum in zijn jeugd jaren op de Streephoe-ve tegen de Netedijken van het gehucht Beckeneinde ('s Herenweg). Maar het was niet bepaald een echte jacht, al zal die ook wel hebben plaatsgevonden.

Otters jagen, figuurlijk gesproken dan, was een inwijdingsritueel bij de aankomende jeugd. Een nieuwe knecht op de hoeve die zich een beetje te vroom aanstelde, of een vrijer van 't dorp of van de hei die aan een jonge boerendochter zijn dien-sten kwam aanbieden, werd wel eens door de ingewijde boerenknechten of boe-renzonen getest en dus meegenomen op die befaamde otterjacht. Er werd hem uitgelegd dat otters vooral 's nachts hun strooptochten hielden, wat zo is, en er dan dus ook 's nachts moest worden gejaagd op otters. De boerenzo-nen en knechten namen dan het bewuste haantje de voorste op een zekere nacht mee naar de Netedijken waar een immens vuur werd aange-legd. De anderen zouden

de otters er dan naar toe drijven.

De goedgelovige en oningewijde jonge-ling diende bij het vuur te blijven en dit gaande te houden met sprokkelhout uit de buurt. Zij, de anderen, gingen dan weg om de otters op te sporen en naar het vuur toe te drijven.

Een goede verstaander heeft maar een woord nodig om te begrijpen dat dus de rest van het gezelschap ergens een ferme pint ging drinken en de suk-kelaar een halve nacht vuur liet stoken tot hij het doorhad dat hij grondig in de maling genomen was en kwaad huiswaarts keerde. Daarmee was dan de nieuweling op zijn plaats gezet en daarmee ook ingewijd. Een dergelijk ritueel bleek ook gekend vorige eeuw in Lille. Het heette daar befagen en vond op dezelfde wijze plaats (Sels G., in jaar-boek Taxandria, Nieuwe reeks LXXIX, 1997, p 161).

Een fragment uit een tekst van Leo Buts, eerder gepubliceerd 't Swa-nekoerijtje, tijdschrift van Koninklijke heemkundige kring Die Swane, jaargang 41 nr 4, p. 100 e.v.

PAARD UIT BALEN

DE POMPOEN VAN ASSEPOESTER

HET PAARD VAN ODRADA

Assepoester had haar pompoen, en de heilige Odrada had haar paard, dat ervoor zorgde dat ze het langverwachte feest toch niet moest missen. Geboren in de 8e eeuw in Scheps (nu in Balen), wou de jonge Odrada haar leven graag volledig aan God wijden.

Haar liefdeloze stiefmoeder had daar jammer genoeg andere ideeën over. Toen Odrada het kerkwijdingsfeest in Millegem (nu Mol) wou bijwonen, bleek dat haar ouders voor haar geen rijdier hadden overgelaten.

Zoals het een tiener betaamt, legde Odrada zich daar niet zomaar bij neer.

Ze maakte een kruis van lindetakken en liep het bos in, richting de kudde wilde paarden die daar leefden. Ze voelde de grond onder haar voeten al daveren, terwijl ze het kruis ophief richting de aanstormende paarden. Bij het zien van het kruis vertraagden de dieren als bij toverslag. Een sterk, wit paard maakte zich los uit de kudde en stapte behoedzaam op Odrada af. Toen het bij haar kwam gebeurde er iets onwaarschijnlijk: het dier knielde, en liet het meisje toe op zijn rug te klimmen. Met de lindetakjes zette Odrada het dier in galop, en ze kwam nog voor haar vader en stiefmoeder in Millegem aan. Daar geschieden nog enkele wonderen, die er voor zorgden dat Odrada tot op de dag van vandaag vereerd wordt.

Aan de Sint-Andrieskerk in Balen vertrekt er op de 3e zondag van juli nog steeds een paardenprocessie, die aankomt bij de Odradakapel in Scheps. Daar wordt de eucharistie gevierd en worden de aanwezige paarden gezegend.

In de aflevering 'De koppige bloem van de Kempen' van de podcast Aureooljournalistiek kan je het verhaal van Odrada en haar paard beluisteren.

<https://aureooljournalistiek.podbean.com/>

Annelies Vanherck, Stuifzand

© Kerkraad Sint-Andries Balen

PAARD UIT RANST

PAARDENKRACHT IN MILLEGEM!

Sinds jaar en dag worden onder de toren van Millegem Belgische trekpaarden gefokt. De gemeente Ranst ligt op zo'n 15 km ten zuidoosten van Antwerpen. Zijn gehucht Millegem is nog steeds één van die typische Kempendorpjes met een eigen kerkje, prachtig gelegen temidden van de omliggende velden en weiden en de vijf boerderijen.

Deze hoeven worden nu bewoond door niet-boeren die na hun dagtaak de stad ontvluchten en komen genieten van de groene omgeving en de rust die nog rond het Millegemse kerkje heerst. Slechts één boerderij wordt nog actief uitgebraat en daar woont al drie generaties lang de familie Beullens: grootvader Frans Beullens, vader Jef met zijn vrouw Maria Verheyen en nu Frans met Mit Goris. De drijvende kracht achter Stal Groenenbroek is Frans Beullens die als één van de pijlers van de Antwerpse trekpaardenfokkerij mag gezien worden. De "van 't Groenenbroek"-producten zijn een vaste waarde in het prijscampcircuit en de fokkerij is vandaag levendiger dan ooit! Frans wordt als fokker immers met veel enthousiasme opgevolgd door zijn kleindochter Eva Smits.

Ook Eva heeft de paardenmicrobe flink te pakken en zet de kennis die ze kreeg overgeleverd van haar grootvader, op een toekomstgerichte manier in: Eva zet sterk in op sociale media om de fokkerij Groenenbroek zichtbaar en kenbaar te houden

en zet op niveau van het fokken zelf, heel erg in op behoud van de typische uiterlijke en karakteriële kenmerken van ons Belgisch trekpaard. Het doordacht matchen van mooie koppeltjes geeft dat inteelt wordt vermeden. Dit laatste is één van de grote problemen waarmee de hedendaagse fokkers van het Belgisch trekpaard geconfronteerd worden. De sterke daling van het aantal fokkers geeft minder ruimte om 'vers bloed' in te zetten. Die daling van het aantal fokkers heeft natuurlijk alles te maken met de komst van de tractor na de Tweede Wereldoorlog. Voorheen werd het trekpaard steevast ingezet voor transport en akkerbewerking. Vandaag de dag worden trekpaarden voornamelijk ingezet voor recreatie en occasioneel voor bosonderhoud.

Het is dé missie van Eva Smits om de traditie en expertise van de Belgische trekpaardenfokkerij in leven te houden. Zo draagt Eva niet enkel bij tot het in stand houden van een prachtig staaltje immaterieel erfgoed. Eva en haar trekpaarden, die de weilanden rond het eeuwenoude kerkje van Millegem begrazen, geven dit gehuchtje een prachtig herkenbaar en te bewaren gezicht!

Ellen Decraene, Erfgoed Voorkepen

Bekijk het filmpje via You Tube
Regionaal Landschap de
Voorkepen

DE PIER VAN ZOERSEL

HET VERHAAL VAN

"DE PIER VAN HAL"

De spotnaam voor de Hallenaars is “pieren”, omdat de legende wil dat de grond zo onvruchtbaar was dat in Halle zelfs geen piereen waren te vinden. Het verhaal over hoe ze in Halle voor het eerst een pier zagen wordt vandaag nog altijd levendig gehouden met acteurs die het Halse dialect spreken en het Pierenlied.

UIT HET VERHAAL VAN "DE PIER VAN HAL"

Boer Louis:

Aaa, meneer vant stad: wette gaa
wa datta is?

Stedeling (in het Aantwaarps):

Allez manne, kende geulle da na nie?
Hedde geulle da na nog nooit nie gezien?
Gelle het nog nie veuil buite Hal
gewest zeiker?
Da's is nen Streptococcus Pyogenes.

De 3 boeren tegelijkertijd:

Heei.....
Ne gestrepte watte?

Stedeling:

Ne Streptococcus Pyogenes, kiekens.
Pas oep: da's een heeil gevaorlek
beeist zne want da kan heeil groot
worre en da fret alles oep.

Boer Fons:

Zeg, da gaae tog al maan
petaaten nie oepete zeker?

Boer Louis:

God miljaar; en kem nog mor just een
heel veld pekes gezaaed

Boer Gust:

Allez, meneer vant stad: wa mutte
welle daor na met gon doen?

Stedeling:

Ik zal elle ne goeie raad geve:
legt da beeist oan een ketting, makt
het goe vast on een dikke boem zoda
tem nie kan gon loepe

Boer Gust:

Zeg manne: in den hof van de pastoor
stae ne grooete notenboem.
Wa denkte: zouweme daor de pastoor
nie baahale?

En alzo geschiedde: de ingezegende pier van Hal werd met een ketting vastgelegd aan de notenboom in den hof van de pastoor.

Dit verhaal, beste vrienden, speelde zich lang geleden af in Magerhal. Al die tijd werd da beeistje door onze pastooers en pastooersmaiden goe gevoed zodat we na, zoeveel jaaoren later, nen pier van 11 meters lang en 15 cm deurmeter fier doer Hal kunnen dragen.

Dat 'em lang meuge leive.

UIT HET PIERENLIED

*Hij was de eerste van zijn soort,
Die 't vette liet voor 't magere oord.
Die pier, die houden wij in eer,
Vergeten doen wij hem nimmer meer.*

*Nog steeds heeft Hal zijn pierenpaal,
Tot staving van dit pierenverhaal.
't Is zo, 't is waar, 't is echt geschied,
Daarom dichtte ik dit pierenlied.*

Voor het hele verhaal en hele Pierenlied:
Bron: Het verhaal van “ De Pier van Hal”,
Naar waar verteld door echte Hallenaren,
opgetekend en bewerkt door W. Storms.
Bron: Pierenlied

WIJST JE DAT...

ze ook in de Kempense gemeenten Meerle, Ravels en Geel Ten Aard iets met pieren hebben? De Mjeelse Pier zorgde voor talloze nakomelingen die de arme Kempense grond verrijkten. Deze wonderpier werd ontvoerd naar Ravels om ook daar de grond te gaan verbeteren, maar na enkele jaren kreeg hij zoveel heimwee, dat hij versteende.

In Geel Ten Aard vind je een kapelletje met de tot de verbeelding sprekende naam Kapel van de Pier op Oude Aard. Zowel de inwoners van Ravels als van Ten Aard hebben als bijnaam Pieren.

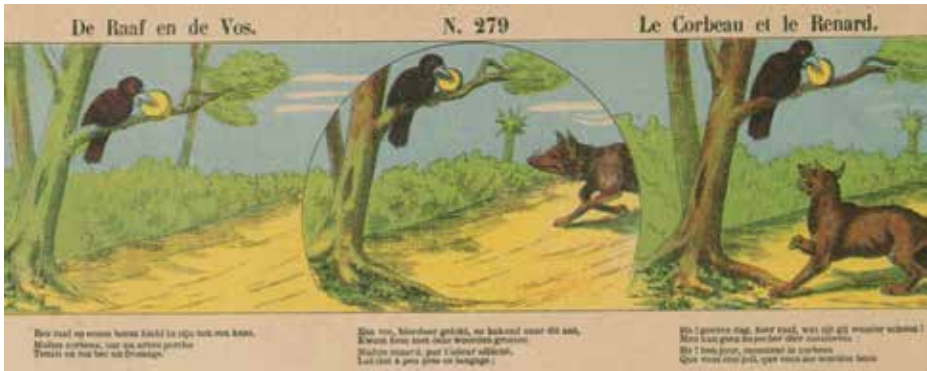
RAAF UIT RAVELS

DE GRAVE RAVEN VAN RAVELS

De raaf is Europa's grootste zangvogel. Lange tijd stond hij genoteerd als uitgestorven in Vlaanderen. Maar hij heeft zijn sporen nagelaten én is aan een comeback bezig. De Kempense dorpsnaam Ravels is afkomstig van 'Ravenslo', en kan vertaald worden als 'een bos met raven'. De oudste vermelding is te vinden in een verkoopsakte van de abdij van Tongerlo uit 1165.

dikwijls gezien als boodschappers, maar goed nieuws brachten ze zelden mee. Ze kondigden iemands dood aan of verzaadden misdadigers. Wie een raaf zag, kwam zijn dag waarschijnlijk niet zonder ongeluk door. In tal van verhalen speelt de raaf een onsympathieke rol. Ook de uitdrukking 'stelen als de raven' plaatst de raaf in een slecht daglicht.

In 1970 werd de raaf opnieuw in België

Voor 1842 was deze grote, schuwe vogel vrij algemeen verspreid in België, maar mede door het bijgeloof dat er over de raaf heerste, werd hij bijna volledig uitgeroeid, in heel Europa. Volgens de Noorse mythologie waren de raven Huginn en Muninn de boodschappers van de god Odin. Deze twee raven doorkruisten iedere dag de negen werelden om tegen de avond terug te keren naar Asgard en zich daar op de schouders van Odin te zetten om te vertellen wat ze gezien hadden. Ook in onze contreien werden raven

geïntroduceerd door vogelliefhebber J. Delvaux. Daarbij werden 50 jonge raven uitgezet in de provincies Luik en Luxemburg. In Vlaanderen werd hij pas vanaf 2008 opnieuw waargenomen. In 2017 werd in Limburg officieel het eerste broedgeval gemeld. Ook in de Ravelse gewestbossen is hij al gesignaleerd, en zo is het bos misschien op weg om haar oorspronkelijke naam waar te maken: 'een bos met raven'.

met dank aan collectief Moos

Families met jonge kinderen kunnen in het Ravelse Gewestbos op stap langs het Grave Ravenpad. Op een speelse manier maken ze kennis met mythische bosbewoners zoals de ijzeren zeug en de weerwolf én met een heel bijzonder babydiertje.

Bronnen: www.graveraven.be,

www.natuurpunt.be/pagina/raaf

Bellow, Henry Adams, The Poetic Edda, 1969

Erens, M.A. en M. Koyen, De oorkonden der abdij

Tongerlo. 4 Delen, Tongerlo, 1948-1958

Keulemans, John Gerrard, Onze vogels in huis en

tuin, deel 3, 1876

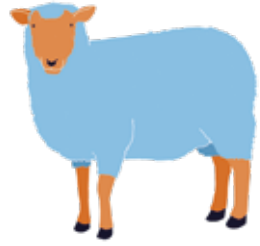
©Archief Turnhout, prentenkabinet P00135

SCHAAP UIT MOL

HET KEMPENS

HEIDESCHAAP

TERUG VAN WEGGEWEEST!

Het Kempens heideschaap is onlosmakelijk verbonden met het Molse landschap. Dit schapenras - dat eens zo talrijk de heide bevolkte - was zo goed als uitgestorven, toen Kemp vzw besloot om het schaap in onze regio te redden van de ondergang.

De Molse heide en woeste gronden werden vroeger gemeenschappelijk gebruikt door alle dorpsbewoners die er hun dieren lieten weiden, er voederheide maaiden en er russen of plaggen oogstten voor de potstal of haard. De schapen die er graasden, leverden de grondstof voor een bloeiende lakenindustrie.

Het Kempens heideschaap is een weerbaar beestje en een goede moeder. De lammetjes komen meestal zonder hulp ter wereld en de dieren hebben stevige poten waarmee ze lange afstanden te voet kunnen afleggen. Niet mals groen gras, maar schrale en gevarieerde begroeiing vormt het ideale voedsel voor deze dieren. Dit kruidige dieet zorgt ook voor smakelijk vlees. De lakenindustrie mag dan aan het einde van de 19e eeuw verdwenen zijn, Kemp vzw zocht en vond een nieuwe bestemming voor de schapen. Vandaag doen zij belangrijk werk als natuurbeheerder. De herder en zijn schapen zorgen er samen voor dat hun biotoop en het landschap waarin ze thuis-

horen niet alleen blijft bestaan, maar ook bijdraagt aan een gezondere leefomgeving voor mens en dier, waar recreatie en natuurbeleving mogelijk blijft. En de Molse wolnijverheid? Ook die is ondertussen terug van weggeweest! Wol heeft een goede vochtopname waardoor het nooit klam aanvoelt, is zelfreinigend, reguleert perfect de temperatuur en ventileert uitstekend. Daarom wordt de wol van de schapen van Kemp vzw nu verwerkt tot (h)eerlijk zachte kussens en dekbedden van MOLWOL. Ze worden in Mol met de hand gemaakt door de maatwerkers van Lidwina VZW en zorgen ervoor dat je op je twee oren kan slapen.

Kemp VZW

De producten van MOLWOL kan je in huis halen via www.molwol.be

Bronnen: Kemp VZW (29/10/2022), Waar biodiversiteit geschapen wordt, <https://kempvzw.be/>
Steunpunt Levend Erfgoed, Levend erfgoed: Boerderijen en neerhofdieren uit onze streken, Davidsfons, 2012

© André Gielis

SCHAAP UIT RIJKEVORSEL DEN BRAANDEDE SCHEIPER

Hééél lang geleje, in het joar 1418, gebeurde er hier tussen Oastmal en Veussel, oep het gehucht de Melhoven, da tun nog een groat woest haajgebied was, iet gruwelijk.

Geert, ne joenge schaopherder, is tot over zen oaren verliefd oep de schoan boerendochter Wanna. Dag en nacht zit em mej Wanna in zenne kop. Mer dè meiske gao trouwen mej ne flinke boerenzun dieje een boerderèj geërfd hèt, dus ene mej centen. [...]

Oep kleirlichten dag oep de haaj, terwijl dieje schaopherder mej zenne rug tegen de schaopenstal zit te dubben hoew dat em Wanna toch kan veroaveren, ziet em van ginderweit ne ruiter aankomen. As dieje dichterbij gekomen is, ziet em iets van dieje peirderug vallen. Hij wocht toetda dieje ruiter aonden aandere kaant van de haaj verdwenen is. Dan gaot em kijken en hij veind de reiszak van dieje ruiter. N'een hieele zak vol gouwe munten! Momeintelijk schiet er deur zeunne kop dat em naa mej Wanna kan trouwen, want naaw het hem ok geld. Hij leupt mej dieje zak terug neur zeun kudde, verstopt hem in de struiken en

gao gaauw trug tussen zeun schaopen zitten. Inieens ziet em de ruiter terugkomen. De ruiter vraogt oef den herder zènnen reiszak misschin gevonden het. Ik hemme kik ouwe reiszak ni gevonden, zegt de schaopherder. Asse kik ouwe zak zou gevonden hemmen en asse kik daor veur zou liegen, awèl dan mak ik veur eeuwig gloeiend braanden. [...] Middernacht! Het uur van de gieeste! Oep de haaj int schaopestalleke kèkt den herder naor het dichterbij komen van een onweer. [...] Inieens slingert er n'een bliksem roand de schaopestal, direkt daoroep n'een donderslag... n'een aokelige schreeuw en dan... weurt alles stil... 's Aanderendags veinen de knechten van boer Dries den herder, hieelemaal zwartverbraand. De schaopen ston rustig te graozen en wonder boven wonder mankeren diej niks. Sweins dwaolt er hier in de Keimpen, bij nacht en ontij, een gloeiende schim over de streek. [...] Dè den Braandende Scheiper dieje da sins meensenheugenis gedoemd is oem ieeuwig te braanden.

Lees het volledige verhaal, zoals in 1858 neergeschreven door Hendrik Conscience, op www.erfgoeddagkempen.be

naar Hendrik Conscience,
herschreven naar het Rijkevorsels dialect door
Lisette Van Gorp, verteller

SPIERING UIT NIJLEN

DE WONDERBARE VISVANGST IN KESSEL

Op het einde van de afschuwelijke hongerwinter van 1916-1917 was een visser, die aan 't Gewad vanaf de dijk van Balderneet het karige rantsoen van die tijd probeerde aan te vullen met zelfgevangen vis, getuige van een vreemd verschijnsel. Als door een vreemde macht gedreven zwommen, in een ononderbroken stroom, duizenden en nog eens duizenden kleine zilverwitte vissen met rukken en stoten verbeten stroomopwaarts van De Boekt.

Het waren vissen die hij niet kende. Noch van uitzicht noch van manier van doen. Naar het aas aan zijn lijn keken ze niet om. Zo te zien hadden ze maar één doel: vooruit, zonder rusten mekaar voorbijschietend. De man kon dan ook geen enkele van de vissen verrassen om in Kessel zijn verhaal geloofwaardig te maken. Toen hij daar zijn wedervaren vertelde geloofden alleen een paar oudere mannen zijn verhaal. Ze herinnerden zich nog zeer goed dat dit wonderbare verschijnsel zich vroeger meer dan eens had voorgedaan.

Ze kenden zelfs de naam van de visjes: spieringen. Een soort sprot die niet met een lijn te vangen was en alleen met netten kon verschalkt worden.

Een paar mannen die over een visnet beschikten knoopten die raad dan ook goed in hun oren en al de volgende

morgen trokken ze naar de Nete. Al van boven op de dijk zagen ze de dat die visser niet overdreven had.

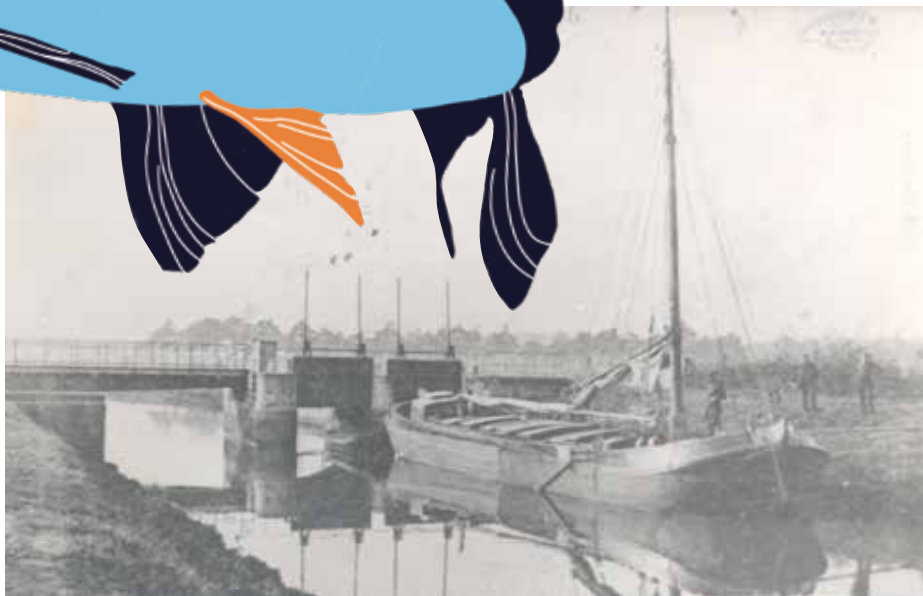
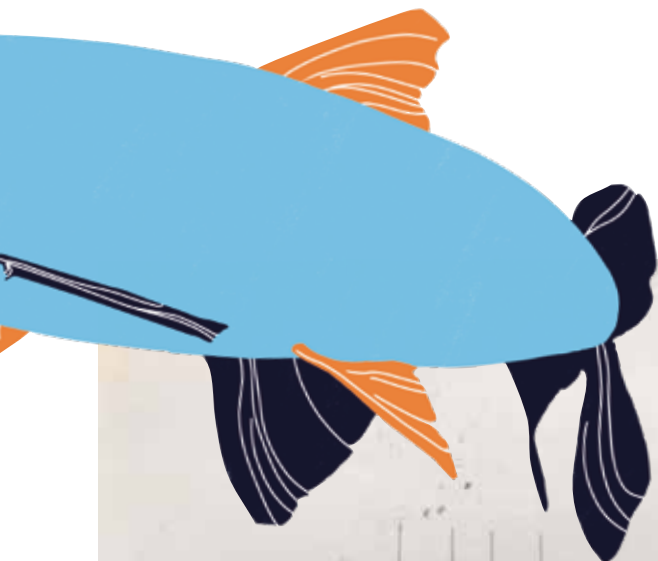
De spiering trok nog altijd voorbij en vrij gemakkelijk vingen ze meer vis dan ze dragen konden, zodat er nog dezelfde middag en ook 's avonds bij vele families gebakken vis op het menu stond. Na enkele dagen gebeurde het onvermijdelijke. De trek van de spiering verminderde, en ineens was het sprookje uit! Vol verwachting keken de mensen in de lente van 1918 dan ook terug uit naar de komst van de spiering. Op een ijsskoude morgen liep er een man door het dorp die iedereen toeschreeuwde: "De spiering zit aan 't Sas en ge kunt hem zomaar opscheppen!"

Vanop de dijk gingen mannen en vrouwen, soms met 30 of 40 naast mekaar gerijd, met schepzakken of een aan een stok gebonden mand de vis te lijf. Maar ook nu verdween de spiering opnieuw even onverklaarbaar als hij gekomen was. De spiering was trouwens niet meer zoals in het begin, maar magerder en schraalder, en hij begon verdoeft te smaken zei men. In feite was men gewoon verdoeft van de spiering. Drie à vier weken aan een stuk iedere dag opnieuw spiering op tafel is tenslotte van het goede te veel.

Dit is een ingekorte versie van een verhaal van Lode

Van Regenmortel uit het tijdschrift Salvator:
Davidsfonds, Groencomité, Heemvrienden, nr. 40, december 1981.

Lees het volledige verhaal op www.erfgoeddagkempen.be.

Stuwbrug aan de Boekt

© Historisch Archief Berlaar www.kempensergoed.be

STEUR UIT ZANDHOVEN

HOE DE STEUR AMELBERGA REDDE

Amelberga was voor Karel Martel op de vlucht vanuit een klooster uit Munsterbilzen. Zij trok doorheen heel de Kempen en passeerde Zandhoven.

In haar vlucht werd zij door Karel Martel ingehaald aan de oever van de Schelde in de streek van Bornem. In die tijd bestonden er geen bruggen over de Schelde en zat Amelberga dus klem.

Gelukkig kon Amelberga ontsnappen... aan de oever trof zij een steur aan die voor haar uit het water sprong en haar veilig aan de andere kant van de Schelde bracht.

Stefanie Van Egdom, Dienst Vrije Tijd Zandhoven

TROL UIT SCHOTEN

DEN TROL

Een trol is een mythisch wezen. In Schoten kent iedereen den trol van Café Den Trol, een al even mythische plek in Schoten.

In 2023 blaast Den Trol in Schoten 50 kaarsjes uit. In 1973 opende dit legendarische volkscafé zijn deuren in de oude bakkerij De Kempens.

Het brood maakte plaats voor de beroemde spaghetti, de ovens voor de warmte van een bont gezelschap aan cafégangers.

Zij vieren nu samen feest, Den Trol gaat uit zijn bol!

Vincent Jespers

VALK UIT ARENDONK

ARENDONKSE VALKENIERS IN DIENST VAN EUROPESE VORSTEN

Wie vandaag door Arendonk rijdt, passeert straten met namen als Bellekens, De Brulen, De Leggen en De Valken. Allemaal zijn het verwijzingen naar de valkerij waarvoor het dorp vanaf de 13de eeuw tot aan de Franse revolutie bekend stond. De valkenjacht was een 'edele sport' die beoefend werd door de elite van die tijd. Koningen en hertogen trokken eropuit met een afgerichte roofvogel om op wild te jagen. Overal in het voormalige hertogdom Brabant werden wilde roofvogels gevangen. Tijdens de najaarstrek vliegen de vogels massaal

over de streek. Arendonk was omringd door een uitgestrekte heidevlakte met hier en daar een poel, moerassen en vennen. Die omgeving maakte het ideaal om wilde sperwers, haviken en valken te vangen. Dat gebeurde met 'leggen', een uitgeruste vangplaats waar de vogels in de val werden gelokt. Arendonkse valkeniers bezaten ook leggen in Denemarken, Noorwegen en zelfs IJsland. De prooivogels werden afgericht en doorverkocht aan vorsten en edellieden.

Bron: Jan Goris, Aloude valkerij in de Kempen en aan de vorstelijke hoven, Arendonk, 1966

De valkeniers zelf reisden vaak mee met hun vogels en hadden een hoge reputatie. Ze waren in dienst bij nagenoeg alle koningshuizen van Europa, van Spanje tot Zweden. Velen trokken naar Frankrijk. Zo was Joannes Vivarius in dienst van de Franse koning Lodewijk XIII.

Hij werkte vanuit Versailles, dat toen nog een jachtpaviljoen was. Rombout Van Deuren (de oude) schopte het in 1685 zelfs tot oppervalkenier van Lodewijk XIV, de Zonnekoning. Ook zijn nazaat Rombout Van Deuren (de jonge) werd oppervalkenier, in dienst van Lodewijk XV.

Thuis in Arendonk ontstond er heel wat nevenarbeid: huifjes, loeren, weitassen en andere attributen werden allemaal lokaal vervaardigd. Zo konden ook familieleden van de valkeniers een graantje meepikken. Zelfs in Turnhout waardeerde men de expertise van de Arendonkenaren. Daar was namelijk het Valkhof gevestigd: een soort rechtbank die zich enkel bezighield met de valkerij. Hierin zetelden vier hertogelijke leenmannen van Turnhout, een oppervalkenier en drie 'vrijgezellen' of valkeniers van Arendonk. Met de Franse Revolutie werden de adel en alles wat daarbij hoorde afgeschaft. Ook de valkerij als ambacht verdween in alle stilte. Toch bestaan er nog steeds Arendonkse valkeniers, al werken zij niet meer voor de koning. Het zijn liefhebbers die in hun vrije tijd de oude tradities in stand houden.

Jef Van Steenberghe, Heemkring 'Als Ice Can'

Valk met wapenschild van Arendonk / Getooide roofvogels

© collectie Heemkring Als Ice Can

VARKEN UIT DESSEL

DESSELSE PEZERIEN EN VARKENS DARMEN

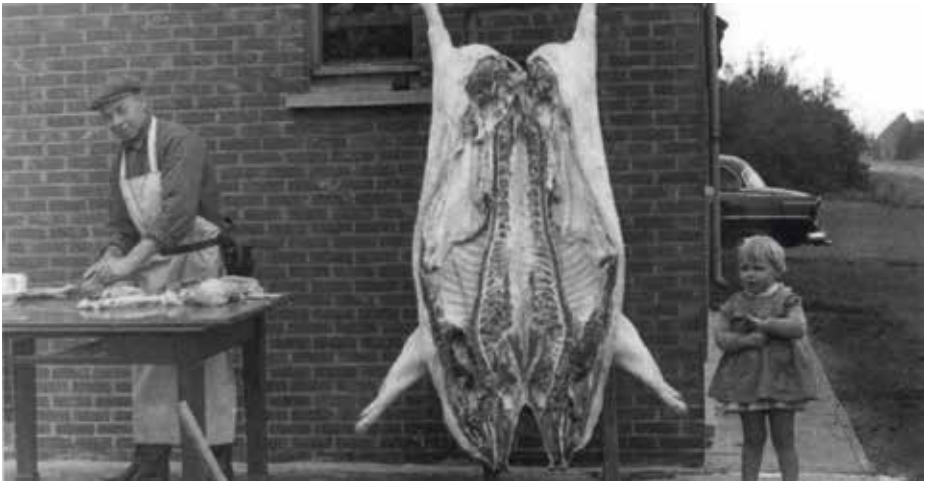
De Desselaars zijn trots op hun bijnaam, de pezeriken. Een pezerik is de uitgesneden penis van een varken. Van een geslacht varken ging zo weinig mogelijk verloren, ook de pezerik niet. Die bevat veel korrelig vet en werd gebruikt om ijzeren gereedschap zoals een zaag of een zeis in te vetten of om schoenen in te smeren. Zo'n pezerik, spier en vleeskomp samen was snel 40-50 cm lang. Hij werd een paar dagen in de schouw gerookt, waardoor de scherpe geur herleid was tot een normale vetlucht.

Er werd verteld dat de inwoners van Dessel de pezerik ook boven de soepketel hingen. De warme damp van de kokende ketel deed het vet smelten en in de soep druipen. Vette soep was een

teken van rijkdom. Wie zijn soep met een pezerik moest aanvetten, was arm.

Als in Retie de torenklok elf uur sloeg, zei men: "In Dessel laten ze nu efkes de pezerik zakken, dan hebben ze toch een paar vetogen". Wanneer een Desselse boer verhuisde en de stoet trok door Retie dan gooide men pezeriken op de versierde huifkar van de boer en zijn gezin. En toen die van Retie in 2011, na 125 jaar eindelijk "het kanon van Dessel" teruggaven, hing er een pezerik aan.

Als een varken vetgemest was, kwam de slachter gewoon aan huis. En hij kon weinig meenemen: alleen de maag en de dikke darm waren niet erg gegeerd.

Rik Peeters, slachter en burgemeester van Dessel

De slachter rolde die ingewanden rond het stuur van zijn fiets en vertrok. Een van die slachters was Frans Peeters, burgemeester van Dessel van 1946 tot 1959. Als er een fiets met varkensdarmen aan het gemeentehuis stond, wist men dat de burgemeester op zijn kantoor was.

Luc Damen, Heemkundige Kring De Griffioen Dessel

© Heemkundige Kring De Griffioen Dessel

Het kanon van Dessel met pezerik

Een pezerik

VARKEN UIT LILLE DE GEBEURTENIS

‘Wij moesten altijd bij de slacht van het varken een stuk naar de pastoor brengen...!’ zei mijn vriendin. Daarmee begonnen we te vertellen over het slachten van een varken toen wij nog kinderen waren.¹

In het voorjaar reed ik met vader mee naar een varkenskoopman een biggetje kopen. We mochten er het mooiste uitkiezen: roos/zwart gevlekt! Het varkentje werd in een jute zak gestoken, vader zwierde het op zijn rug, sprong

op de fiets en ik vroeg heel de weg hoe we het zouden heten: ‘Jules? Gust?’

‘Nee, zo heet onze nonkel en onze buurman,’ zei vader. Het werd een neutrale naam: Fik. Maanden gingen we na school kijken of hij

goed groeide, goed at en brachten hem alle keukenafval. Hij stelde het prima tot vader zei: ‘Onze Fik wordt te vet!’ Ik ben al naar Gust Bet geweest en hij komt zaterdag.² ‘Oh, joepie!’ riepen wij. Het varken slachten was een hoogtepunt van het jaar en al onze

Onze Fik
wordt te vet!

De slachter van het dorp Gust Sneyers alias Gust Bet aan het werk in Wechelderzande ca 1920.

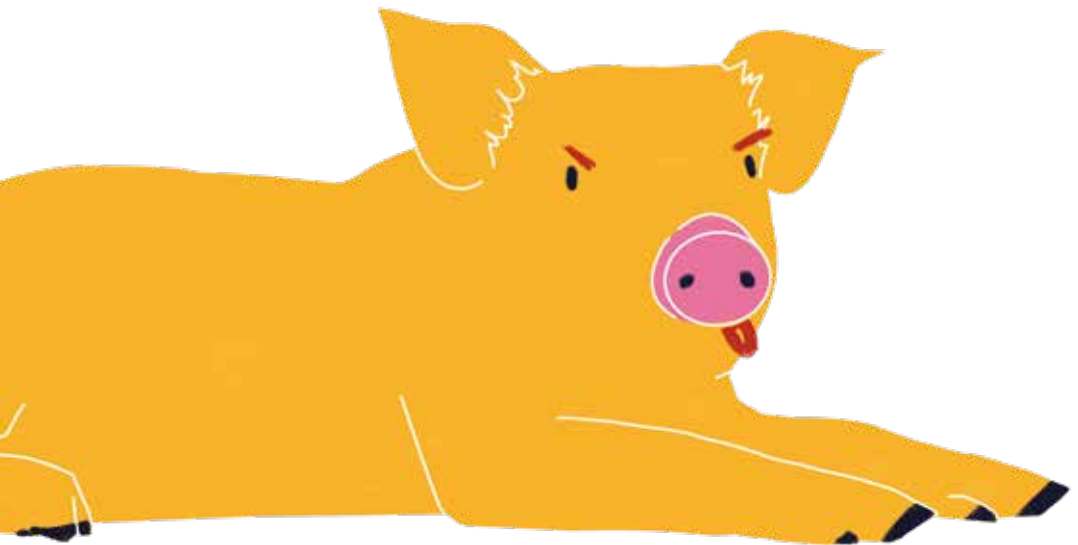
kameraadjes kwamen mee kijken. Gust Bet kwam en had zijn groot slagersmes bij zich, samen met vader bond hij de rechters- en achterpoot samen en trok het varken op zijn zijde. Hij zette zijn voet op de nek van onze Fik, die bijna geen adem meer kreeg, onze va zette zich op de billen van ons varken en dan sneed Gust de keel door.

Direct plofte hij het mes onder de voorpoot en begon met de vrije poot te pompen zodat het bloed in een teiltje liep. Als het vol was hield Gust de snee dicht met zijn handen, goot ik het teiltje in een emmer en stak ons moe het weer onder onze Fik.

Nadien werd zijn kop afgesneden, en werd ons varken op een tafel gelegd, met veel koud en nadien warm water gewassen zodat Gust met een scheermes het haar kon wegscheren.

Sommigen van ons kwamen maar juist met hun hoofd boven de tafel en stonden vlak tegen het varken. 'Wie durft het gat kussen!' riep Gust. We keken met een raar gezicht mekaar aan toen ineens Joske, de jongste riep: 'Ikke!'. Hij moest nog op een lege bak gaan staan om erbij te kunnen en kuste onze Fik zijn gat! Wij lachten luid en onze va gaf hem als triomf een oor en ... de staart van onze Fik!

Rosette Dillen

¹ Tweede helft van de jaren 1950

² Gust 'Bet' = Gust Sneyers, slachter in Wechelderzande, genoemd naar een voorvader 'Engelbert' -> Bet

VARKEN UIT LIER

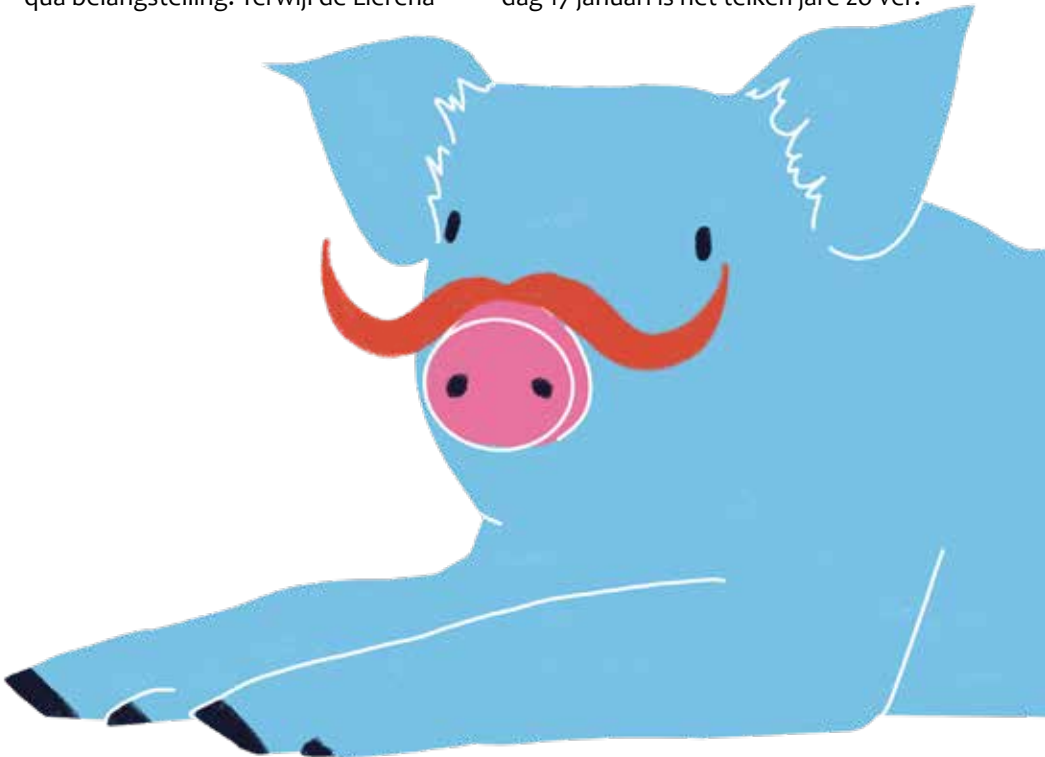
VARKENS-JUT

Weinigen herinneren zich nog de aloude roepnaam van de inwoners van Koningshooikt: houtrovers. Ooit was er een brave eigenaar van de bois domaniales, de Koningsbossen, die toeliet dat de mensen hout sprokkelden in zijn bossen. Ze bleven dat echter doen, ook nadat een latere erfgenaam van die goede heer het verbod. Dus waren ze houtrovers geworden.

Sint Antonius Abt - die met het varken - is de tweede patroon van de parochie. Hij stak de eerste patroonheilige, Sint Jan Evangelist, voorbij alleszins qua belangstelling. Terwijl de Lierena-

ren al sinds het afwijzen van een universiteit en het kiezen voor een schapenmarkt, schapenkoppen genoemd worden, bleef de analogie niet uit, om de Jutteneren varkenskoppen te noemen. Dit dus omwille van die goed heilige Antonius Abt met zijn varken.

De traditie van de verkoop van varkenskoppen gaat al lang terug. Felix Timmermans, die rasechte schapenkop, beschreef in smakelijk Vlaams hoe een Lierenaar naar die verkoop ging, maar onderweg bleef plakken in een herberg. De zondag na zijn naamdag 17 januari is het telken jare zo ver.

Vele mensen, ook handelaren, schenken offergaven ter verkoop als offer aan de patroon, ten voordele van de parochiekerk. Het is al jaren een gesmaakte gebeurtenis in het portaal van de kerk in Jut. Naast varkenskoppen worden dan ook verse pensen, hespen, groentekorven, varkenspoten, geofferde wijnen en bieren, extra grote broden ... per opbod verkocht.

Echte Jutteneren bieden dan tegen elkaar op, ook Lierenaren doen mee om “ne goeie koop te doen”. Zelfs van een dorp verder komen sommigen er op af om te bieden, en om van die varkenskop echte preskop te maken voor hun vereniging. Opgelet: de te koop aangeboden varkenskoppen kijken u recht in de ogen. Er is dus geen reden om niet te bieden voor het goede doel.

De parochie hield het aloude gebruik jarenlang in stand. Vanaf 2023 zal de Dorpsraad van Koningshooikt de traditie verderzetten.

Lucien Herijgers, Dorpsraad Koningshooikt

Ook in andere dorpen in de Kempen worden er sinds jaren varkenskoppen geveild: Brasschaat, Bel (Geel), Lille, Millegem, Oostmalle, groot Zoersel en Oosthoven bij Oud-Turnhout. Op zondag 23 januari 2023 werd 500 jaar Sint-Antoniusverering te Oosthoven gevierd! Tijdens deze gelegenheid mocht de Oosthovensse gemeenschap het label van erkend Immaterieel Vlaams Cultureel Erfgoed in ontvangst nemen. Na de misviering, de paarden- en tractorenzegening, werden de offergaven per opbod verkocht.

VARKEN UIT OLEN

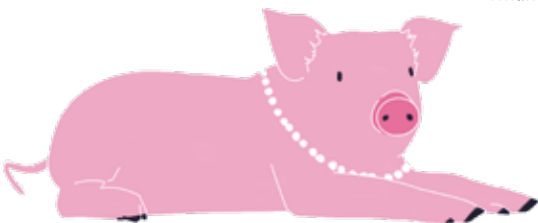
DE WONDERBAARLIJKE GENEZING VAN HET VARKEN VAN SUS MERTENS

Elk jaar werd er in het café van Sus Mertens in Meren feest gehouden, waarbij ook ringsteken georganiseerd werd. De bedoeling was om, dravend op een paard, met een stok door een ring te steken. Het gebeurde ergens achteraan in de veertigerjaren van de vorige eeuw, het was weer feest, en uiteraard werd er veel gedronken door de boeren, die allemaal veel uit te leggen hadden aan hun geburen en familieleden. Er liepen ook kinderen en jonge mannen rond, die zich met simpele dingen amuseerden. Op zeker ogenblik hadden die niet beter gevonden dan de “kletskes” bier uit de flesjes te verzamelen en in de trog van het varken, dat buiten liep, te kappen. En het varken maar slabberen... Wat er met mensen gebeurt, geschiedde eveneens met dieren. Het bewuste varken begon te zwijmelen, viel langs de ene kant, stond terug op en ging dan definitief liggen... om zijn roes uit te slapen.

*Ik denk dat
ei verreke
kapot ga*

Een wakkere boer had alles gezien en kwam binnen in het café met de trieste melding “Sus, ik denk dat ei verreke kapot ga”. Wat nu gezongen? Met zo’n probleem ging men toen naar Jefke Boeckx van Meren, een gewone boer, die veel kennis had opgedaan van dierenziekten en die dikwijls om raad gevraagd werd, als er een dier ziek was. Men riep dus Jefke Boeckx uit het café en met zijn speciale manier van gaan ging hij naar het doodzieke varken kijken. Jef bekeek het varken en had direct een remedie: “Sus, *hedde ga gene toebak in hoas. Stekt wa toebak in zen bakkes en da verreke zal wel genezen.*” Zo gezegd, zo gedaan. Men hield het varken in ’t oog en hoe wonderbaarlijk ook: de tabak scheen te helpen, want het varken kroop moeizaam recht en begon rond te lopen. Mirakel, mirakel! En het jong volk speelde verder en deed alsof zijn neus bloedde.

Armand Boeckx (1931-2021)

VINK VAN VOSSelaar SUSKEWIET!

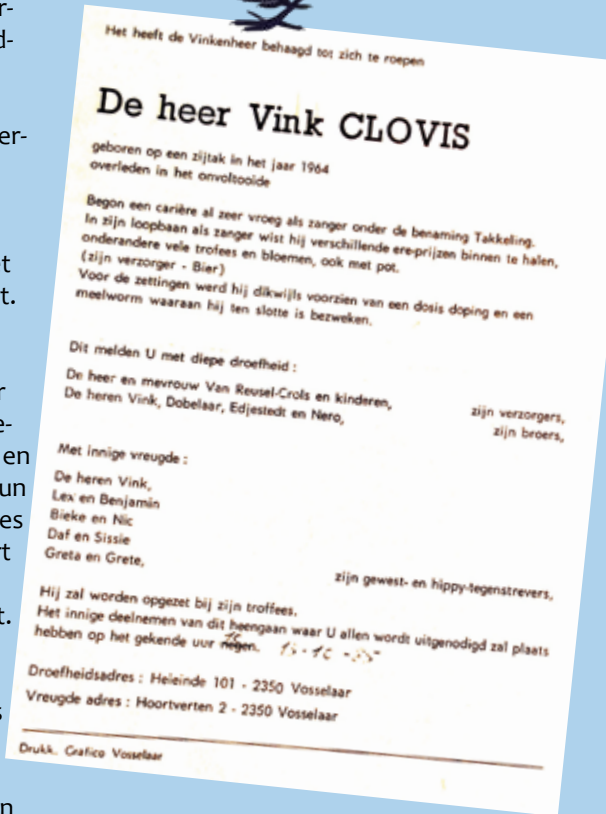
In de vrije natuur worden vinken zelden ouder dan 8 jaar. De Vosselaar-se vink Clovis, die ontelbare zangwedstrijden won, werd wel 21 jaar oud! Bij zijn overlijden in 1985 lieten zijn verzorgers, leden van de vinkeniersvereniging 'De Heidezangers', een mooi 'bidprentje' drukken.

Het houden van zangwedstrijden met vinken is een eeuwenoude volkssport. De eerste grote vinkenzettingen in Vlaanderen vonden plaats in de 16de eeuw en werden slechts éénmaal per jaar gehouden. Vinken staan erom bekend dat de mannetjes tussen maart en augustus om het hardst zingen om hun territorium af te bakenen en vrouwtjes te lokken. Het liedje van de vink duurt maximaal 5 seconden en mannetjes herhalen het tot tien keer per minuut. Tijdens een zogenaamde 'vinkenzetting' worden de vinken in speciale wedstrijd-kooien in een lange rij langs de straatkant geplaatst met telkens 240 centimeter tussen. De eigenaars schuiven een plaatsje op en tellen een uur lang het aantal liedjes of slagen van de vink van hun buurman.

De vinken moeten het juiste liedje zingen. Het lied dat de vogel zingt moet volledig zijn en eindigen op 'suskewiet': dit gedeelte wordt de vinkenslag genoemd. Jonge vinken kunnen het liedje leren door te luisteren naar een ervaren oudere vink. Heel wat vinkeniers leren de liedjes echter aan door een

cd af te spelen in de nabijheid van de kooien. Vinkeniers geven hun vinken ook steevast een naam. Die verwijst vaak naar een held uit de sport, zoals Eddy (Merckx) of Tom (Boonen) of een populaire artiest. Enkele klassiekers zijn Tarzan, Rambo en Turbo.

Luc De Rauw,
Heemkundige Kring Adriaen Ghys, Vosselaar

VLAMPER UIT TURNHOUT HET GITZWARTE BEEST VAN DE WEESGEGROET

De Turnhoutse wijk Weesgegroot lag als het ware geschrant tussen de Melkhoek en de Veldekens en liep via de Kastelein en Heizijde mogelijk tot in Weelde.

In en om deze heidevelden stonden kapelletjes kwistig rondgestrooid. Zij stoffeerden het land als ware het sterren op een Lieve-Vrouwenmantel. Maar het was niet altijd rustig en serene in de Weesgegroot. De bewoners hadden schrik van de Achturenmoeyer, zagen dwaallichtjes bij de Gasthuishoeve en werden geteisterd door een angstaanjagend beest... de vlamper!

Vele mensen dachten dat de vlamper (ook wel 'klamper' genoemd) zich schuil hield in een boerderij langs de dreef van de Heizijde richting het Zwart Water. Daar stond een hoeve van een boer die God noch gebod kende.

En toen hij stierf, bleef de hoeve jarenlang leeg. Er kwamen gaten in de muren, waarlangs altijd een zwart beest naar binnen kroop. Dat beest was zo zwart als de duivel, en kon groot en klein worden. Het gitzwarte wezen achtervolgde mensen die 's avonds nog op pad waren, of sprong zelfs op hun rug. Men had al vaak geprobeerd om het gat in de hoefemuur dicht te metselen, maar dat lukte niet. Geen enkele boer wilde nog in die leegstaande boerderij komen wonen, en in de stallen werd het vee ziek of gaven de geiten geen melk meer.

Toen Emile Boonen in 1904 de Boones kapel bouwde met de stenen van deze hoeve en van een gesloopte muur van de Gasthuishoeve verdween de vlamper. Niemand kwam het zwarte beest nog tegen.

Francis Deckx

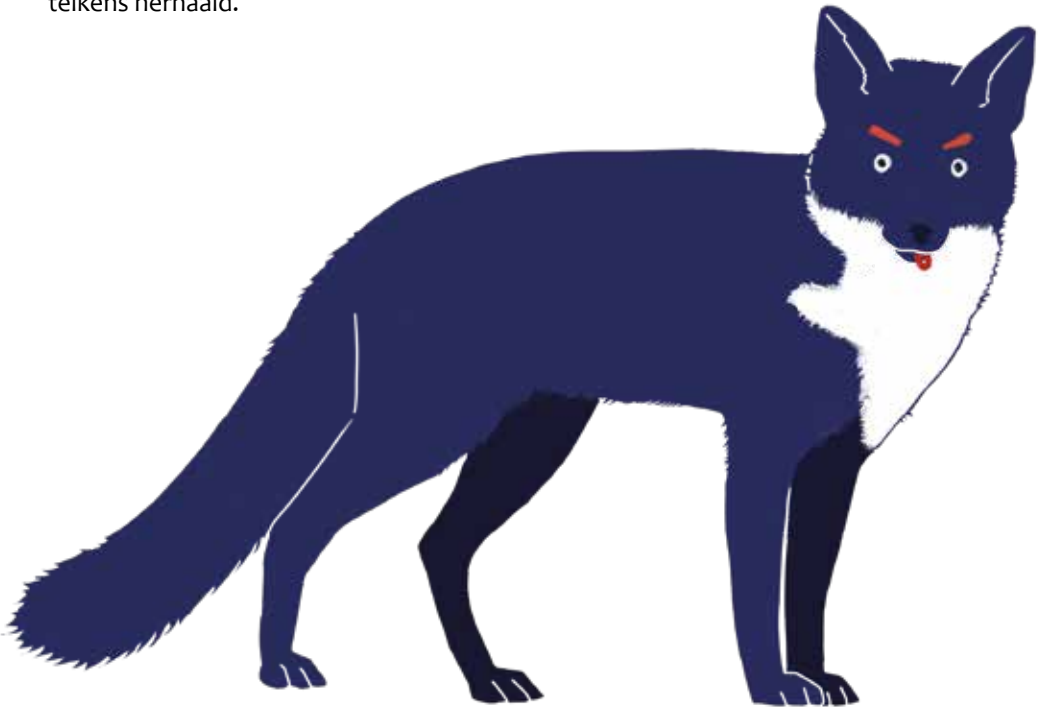
UOS UIT GROBBENDONK

DE BALLADE VAN DE ZWARTE UOS

Er was eens kinderrijke boerenfamilie. Ze woonden op de abdijhoeve, in het decor van Priorij Ten Troon. Er viel daar weinig te beleven, behalve werken natuurlijk tot je erbij neerviel!

Een feest was dan ook een perfecte gelegenheid om even de zorgen en lasten van alledag te vergeten. Gezamenlijk amusement, er moest en zou gelachen worden. Onder regie van een harmonicaspeler werden alle nieuwtjes verpakt in zotternij en kluchtige animaties. Soms een beetje over de top ... ?

Geniet van de ballade en scandeer ze gerust mee. De laatste 2 zinnen worden telkens herhaald.

HALLO!

Wij zijn leerbedrijf *Ocyaan* van 7 Publiciteit en illustratie aan het Heilig Graf in Turnhout. Wij 'gravissen', grafische vissen, werken in een zee van mogelijkheden en creativiteit.

Zo hebben we de Kempense erfgoedcellen ontmoet.

Samen met ons team hebben wij getracht de Erfgoeddag tot leven te brengen.

We ontwierpen de vormgeving van de brochure: de dieren illustreerden we zelf, we selecteerden spreads die mooi op elkaar afstemmen, en zo ook het

kleurenpalet dat doorheen het boekje is gebruikt.

Het werd onze grootste opdracht tot nu toe waarvan we veel technische zaken hebben geleerd. Bovendien leerden we omgaan met tijdsdruk en goed communiceren binnen de groep.

We zijn de Kempense erfgoedcellen dan ook zeer dankbaar om ons dit project toe te vertrouwen en ons deze leerschool te bieden.

Ocyaan wenst u verder een boeiende vaart!

Heb je dit boekje verslonden en zin in méér?
Ga dan naar www.erfgoeddagkempen.be!

Colofon

REDACTIE

Erfgoed Noorderkempen, Erfgoed Voorkepen, Kempens Karakter en Stuifzand

ILLUSTRATIES EN VORMGEVING

Leerbedrijf Ocyaan, richting Publiciteit en illustratie,
Heilig Graf Instituut Turnhout

CAMPAGNEBEELD ERFGOEDDAG

Hélène Jacobs

DRUK

Drukkerij Maes – gedrukt op ecologisch papier

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Ines Van Limbergen, Schildesteenweg 99, 2520 Ranst

D/2023/14748/01

Met dank aan de lokale besturen, erfgoedverenigingen, musea, erfgoedliefhebbers en vrijwilligers voor het aanleveren van teksten en beelden.

ERFGOEDDEEL
KEMPENS KARAKTER

STUIFZAND

ERFGOED DAG

Beestig!

21, 22 & 23 APRIL

± 1000
gratis
ACTIVITEITEN
in Vlaanderen
en Brussel

www.erfgoeddagkempen.be

KEMPENS KARAKTER

STUIFZAND

Vlaanderen
verbeelding werkt

